

บทที่ 4

ผลการศึกษา

ในการศึกษาโดยใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ (Qualitative Analysis) ผ่านกรอบแนวคิดทฤษฎีที่ได้รับการเลือกสรรมาเป็นกรอบการวิจัยทั้ง 5 แนวคิดนั้น ได้ผลการศึกษา นโยบายและการใช้สื่อของกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมตามวัตถุประสงค์ตามลำดับดังนี้

- 1) นโยบายการใช้สื่อของกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม
- 2) ความสัมพันธ์ของสารและสื่อที่กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมผลิตขึ้นเพื่อถ่ายทอดไปยังกลุ่มเป้าหมาย
- 3) แนวทางในการพัฒนาวิธีการใช้สื่อเพื่อส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม

1. นโยบายการใช้สื่อของกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม

กระบวนการศึกษาวิเคราะห์ระดับแรกของงานวิจัยนี้ได้เริ่มจากการศึกษา นโยบายสาธารณะของรัฐบาลที่ได้รับการถ่ายทอดผ่านโครงสร้างองค์กรของส่วนราชการภายใน กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อศึกษาแนวทางการดำเนินงานภายในที่ก่อให้เกิดนโยบายและการใช้สื่อด้านสิ่งแวดล้อมในรูปแบบต่างๆ ทั้งนี้ พบว่ากรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมมีลักษณะรูปแบบการบริหาร เหมือนกับหน่วยงานราชการระดับกรมโดยทั่วไป คือเป็นหน่วยงานราชการที่มีกลไกการบริหารงานแบบระบบราชการ (Bureaucratic system) ที่มีหัวหน้าส่วนราชการ 1 คน ในตำแหน่งเรียก "อธิบดี" เป็นผู้มีอำนาจตัดสินใจขั้นสูงสุดในด้านนโยบาย ตลอดจนการอนุมัติการดำเนินงานต่างๆ โดยบริหารงานผ่านรองอธิบดีอีก 2 คน ซึ่งแบ่งความรับผิดชอบในระดับกลุ่มของ กองต่างๆ หรือปฏิบัติราชการในโอกาสที่อธิบดีมีภารกิจอื่น หรือไม่ประจำในกรม ลำดับถัดมาจะเป็นองค์กรย่อยระดับกอง/สำนัก โดยมีหัวหน้าส่วน เรียกชื่อต่างๆ กันไป อีก 5 หน่วย ประกอบด้วย

- 1) สำนักงานเลขานุการกรม
- 2) กองส่งเสริมและเผยแพร่
- 3) สำนักงานส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน
- 4) ศูนย์สารสนเทศสิ่งแวดล้อม
- 5) ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมด้านสิ่งแวดล้อม

หน่วยงานทั้งหมดมีภารกิจหน้าที่เกี่ยวข้องกับการใช้สื่ออย่างชัดเจน โดยจากการสำรวจ พบว่าหน่วยงานทั้ง 5 องค์กรย่อย และการสัมภาษณ์ผู้บริหารระดับ 8 ขึ้นไป แสดงให้เห็นว่า หน่วยงานระดับกองของกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม ได้รับมอบหมายให้มีภารกิจหน้าที่ความรับผิดชอบและแนวทางในการใช้สื่อเพื่อสนองตอบนโยบายสาธารณะ ดังต่อไปนี้

1.1 สำนักงานเลขานุการกรม มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการบริหารราชการทั่วไป ดำเนินการเกี่ยวกับงานช่วยอำนวยความสะดวกสำหรับผู้บริหาร ตลอดจนดำเนินการเกี่ยวกับงานกฎหมายและระเบียบ งานเกี่ยวกับความรับผิดชอบในทางแพ่ง อาญา งานคดีปกครอง และงานคดีอื่นที่อยู่ในอำนาจหน้าที่ของกรม นอกจากนั้น ยังรวมไปถึงงานธุรการที่เกี่ยวกับการเงิน การบัญชี การงบประมาณ การพัสดุ อาคาร สถานที่และยานพาหนะของกรม และการจัดระบบงานและบริหารงานบุคคล ตลอดจน ดำเนินการเกี่ยวกับแผนงาน และงานด้านต่างประเทศของกรม ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงาน

นโยบายและแนวทางในการใช้สื่อของสำนักงานเลขานุการกรม จึงมีลักษณะเฉพาะและเป็นการภายในส่วนใหญ่ ทั้งนี้ เนื่องจากหน่วยงานนี้ มีหน้าที่หลักเพื่อสนับสนุนการบริหาร และเชื่อมโยงนโยบาย และแผนงาน เพื่อให้กองและสำนักต่างๆ สามารถทำงานเชื่อมโยงกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยเหตุนี้ การใช้สื่อของสำนักงานเลขานุการกรม จึงเน้นการใช้สื่อภายในองค์กรเป็นหลัก

1.2 ศูนย์สารสนเทศสิ่งแวดล้อม มีหน้าที่ศึกษา วิเคราะห์ และจัดทำข้อเสนอแนะด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศ ประมวลผลข้อมูล ข้อเสนอแนะ และสถิติเพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศ รวมทั้งส่งเสริมการพัฒนาระบบการจัดเก็บ ระบบการแลกเปลี่ยน และระบบเครือข่ายข้อมูลสารสนเทศเพื่อการจัดการด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนส่งเสริมให้เกิดการประยุกต์ใช้ข้อมูลสารสนเทศสิ่งแวดล้อมสู่ท้องถิ่น เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม และปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย

เนื่องจากศูนย์สารสนเทศสิ่งแวดล้อม เป็นหน่วยงานที่ส่งเสริมการให้ข้อมูลความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมแก่หน่วยงานภาครัฐ วงวิชาการ รวมทั้งประชาชนทั่วไป หน่วยงานนี้ จะเน้นการใช้สื่อผ่านระบบคอมพิวเตอร์ โดยมีหน้าที่หลักในการจัดทำฐานข้อมูล ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และเผยแพร่ในรูปแบบของข้อมูลเชิงเลข (digital data) โดยลักษณะของการใช้สื่อจะเน้นการใช้สื่อระหว่างองค์กร หรือจำกัดอยู่ในวงราชการและวิชาการ

เป็นส่วนใหญ่ ในขณะที่เดียวกันก็มีส่วนรับส่งข้อมูลข่าวสารกับภายนอก เพราะศูนย์เป็นหน่วยงานกลางที่รับข้อมูลผ่านระบบโทรคมนาคม Call center เพื่อรับฟังข้อคิดเห็น และข้อร้องเรียนของประชาชน เพื่อกระจายให้หน่วยงานที่รับผิดชอบดำเนินการต่อไป ในขณะที่เดียวกัน ก็มีหน้าที่รับผิดชอบในการพัฒนาระบบอินเทอร์เน็ตของกรม เพื่อเผยแพร่ข้อมูลความรู้ให้แก่ประชาชนผู้สนใจโดยทั่วไป

1.3 กองส่งเสริมและเผยแพร่ มีหน้าที่เสนอแนะนโยบาย แผน แนวทาง และดำเนินการเสริมสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมให้มีทิศทางและเป้าหมายร่วมกัน อย่างมีประสิทธิภาพ ผ่านการพัฒนาระบบการสิ่งแวดล้อมศึกษา เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ทั้งในและนอกระบบ โรงเรียน และการศึกษาตลอดชีวิต รวมทั้งให้มีการพัฒนาและผลิตสื่อสิ่งแวดล้อมเพื่อการถ่ายทอดความรู้และสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม โดยมีการจัดตั้งศูนย์บริการสื่อพัฒนาความร่วมมือด้านสิ่งแวดล้อม ที่ส่งเสริมการปฏิบัติงานอย่างเป็นเครือข่ายและประสานการดำเนินงานร่วมกัน อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ทั้งนี้ เน้นการปฏิบัติงานในเชิงรุก ผ่านการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร ประชาสัมพันธ์และรณรงค์เพื่อกระตุ้นจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม

กองส่งเสริมและเผยแพร่เป็นหน่วยงานที่เน้นการประชาสัมพันธ์ และรณรงค์เชิญชวนให้ประชาชนทั่วไปรู้จักรักษาและส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม หน่วยงานนี้ จะใช้สื่อทุกรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นสื่อสิ่งพิมพ์ วิทยู โทรทัศน์ ป้ายประกาศ ฯลฯ เพื่อให้ประชาชนทั่วไปสนใจ และตระหนักในความต้องการมีสิ่งแวดล้อมที่ดี โดยลักษณะของการใช้สื่อจะเน้นการใช้สื่อสำหรับประชาชนทั่วไปเป็นหลัก นอกจากนั้น ยังมีการเจาะจงกลุ่มบุคคลด้วย อาทิ โปสเตอร์สำหรับเด็ก คู่มือครู เป็นต้น

1.4 สำนักส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน มีอำนาจหน้าที่หลักในการส่งเสริมการรวมตัวเป็นกลุ่มองค์กรทางด้านสิ่งแวดล้อม และการสร้างเครือข่ายด้านสิ่งแวดล้อมขององค์กรเอกชน องค์กรอิสระ และอาสาสมัครสิ่งแวดล้อม ตลอดจนให้ความช่วยเหลือทางวิชาการและกฎหมายในการปฏิบัติงานส่งเสริมสิทธิชุมชน และสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการสงวนบำรุงรักษาและใช้ประโยชน์จาก ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุล นอกจากนั้น ยังรวมทั้งการให้คำปรึกษา เสนอแนะมาตรการทางวิชาการและประยุกต์ให้เทคโนโลยีที่เหมาะสมเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยสำนักฯ ยังได้รับมอบอำนาจในการดำเนินการจดทะเบียน องค์กรเอกชนด้านการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

สำคัญในการพัฒนาการจัดการกรณีพิพาทด้านสิ่งแวดล้อม และติดตามและประเมินผล การดำเนินการด้านสิ่งแวดล้อมขององค์กรเอกชนและภาคประชาชน

ในฐานะที่เป็นหน่วยงานที่เชื่อมโยงราชการกับองค์กรภาคเอกชน (NGO) และ ประชาชนในท้องถิ่น โดยลักษณะของการใช้สื่อจะเน้นการใช้สื่อระหว่างบุคคลหรือระหว่างกลุ่ม โดยมีการปฏิสัมพันธ์โดยตรง เพื่อสร้างเครือข่ายในการส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม นอกจากนั้น เนื้อหาสารยังมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึก มากกว่าการเน้นให้ความรู้แต่เพียงอย่างเดียว

1.5 ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมด้านสิ่งแวดล้อม มีหน้าที่รับผิดชอบในการพัฒนา หลักสูตร ฝึกอบรม ประชุม สัมมนาทางวิชาการเกี่ยวกับเทคโนโลยีและการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม แก่บุคคล ที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน รวมทั้งเป็นหน่วยงานหลักในการวิจัย และพัฒนา วิธีการติดตามและตรวจสอบคุณภาพสิ่งแวดล้อม วิจัย พัฒนา ถ่ายทอดและส่งเสริมเทคโนโลยีที่ เหมาะสมกับการควบคุมมลพิษและการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม การนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ และการกำจัดทำลายอย่างถูกวิธี รวมทั้งเป็นศูนย์เทคโนโลยีสะอาด นอกจากนั้น ยังเป็นหน่วยงาน กลางในการวิจัยและพัฒนาวิธีการวิเคราะห์ตัวอย่างสิ่งแวดล้อม รวมทั้งผลิตตัวอย่างมาตรฐาน สำหรับใช้อ้างอิง และให้คำปรึกษาในการใช้เครื่องมือ และวิธีวิเคราะห์ตัวอย่างสิ่งแวดล้อมแก่ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยมีการประสานงานในการตรวจสอบความเที่ยงตรงของข้อมูลจากการ วิเคราะห์ตัวอย่างสิ่งแวดล้อมระหว่างห้องปฏิบัติการด้านสิ่งแวดล้อม ในส่วนความร่วมมือกับ ต่างประเทศ ได้มีการประสานความร่วมมือในประเทศและความร่วมมือกับต่างประเทศและ องค์กรระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้อง การวิจัย พัฒนา ฝึกอบรม ถ่ายทอดและส่งเสริมเทคโนโลยีและ การจัดการด้านสิ่งแวดล้อม และปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่ เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย

การที่ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมด้านสิ่งแวดล้อม เป็นหน่วยงานที่ทำหน้าที่สนับสนุน การวิจัย และฝึกอบรม แนวทางการใช้สื่อจึงมีลักษณะหลากหลายรูปแบบ ที่เน้นการให้ความรู้แบบครบ วงจร ที่หวังผลให้ผู้ที่ได้รับการฝึกอบรมสามารถนำไปใช้เผยแพร่ต่อในฐานะผู้เชี่ยวชาญ หรือนำไป ปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่เป็นการใช้สื่อเฉพาะในวงจำกัด หรือเฉพาะในกลุ่มบุคคลที่เข้า รับการฝึกอบรมเท่านั้น

จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ระดับสูงหรือระดับ 8 ของส่วนราชการระดับกอง จำนวน 8 คน ของกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม พบว่ากองต่าง ๆ มีนโยบายและแนวทางใน การใช้สื่อในลักษณะที่แตกต่างกันไป ตามแต่พันธกิจและลักษณะงานของแต่ละกอง ด้วยเหตุนี้ สื่อที่กองต่างๆ ใช้ และสารที่นำเสนอผ่านสื่อจึงมีลักษณะที่แตกต่างกันด้วยเพราะวิธีการเข้าถึง

ตารางที่ 4.1 สรุปแนวคิดของผู้บริหารระดับกองเกี่ยวกับนโยบายและการสื่อสารของกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม

กอง	นโยบายและพันธกิจด้านการสื่อสาร	สื่อ	เนื้อหา	กลุ่มเป้าหมาย	ปัญหาและอุปสรรค	แนวทางการปรับปรุง
สำนักเลขานุการกรม	การบริหารราชการและการวางแผนเพื่อให้การดำเนินงานขององค์กรมีความคล่องตัว	เอกสาร บันทึก เว็บไซต์ คำสั่ง และประกาศ	การบริหาร และการดำเนินงาน	เจ้าหน้าที่ภายใน องค์กร	ขาดแรงจูงใจ ปัญหาสมองไหล งานขาดบูรณาการภายในองค์กร	การส่งเสริมสวัสดิการ และการใช้สื่อเพื่อสร้างจิตสำนึก
ศูนย์สารสนเทศ	การศึกษา วิเคราะห์ และจัดทำข้อเสนอแนะด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อเผยแพร่	เว็บไซต์, ข้อมูลดิจิทัลในรูปแบบของภูมิสารสนเทศ	ข่าวสารสิ่งแวดล้อม การประชาสัมพันธ์ พร้อมทั้งข้อมูลเชิงพื้นที่	บุคลากรของภาครัฐ วงวิชาการ และประชาชนทั่วไป	ไม่มีงบประมาณปรับปรุงข้อมูลให้ทันสมัย	งบประมาณที่ต่อเนื่องสำหรับการ update ข่าวนวัตกรรม และจัดซื้อเทคโนโลยี
กองส่งเสริมและเผยแพร่	กระบวนกรส่งเสริมสิ่งแวดล้อมศึกษา เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ทั้งในและนอกระบบการศึกษา ผ่านการพัฒนาและผลิตสื่อสิ่งแวดล้อมเพื่อการถ่ายทอดความรู้และสร้างจิตสำนึก	สิ่งพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์	การประชาสัมพันธ์ ความรู้สิ่งแวดล้อม แนวปฏิบัติ แนวคิดและการวิเคราะห์ทางวิชาการ เป็นต้น	ทุกกลุ่ม	บางครั้ง ขาดงบประมาณที่จะทำโครงการต่อเนื่อง	งบประมาณที่ต่อเนื่อง เพื่อผลิตสื่อในรูปแบบต่างๆ
สำนักส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน	ทำงานเชิงรุกกับกลุ่มเป้าหมายทุกระดับ เพื่อส่งเสริม เผยแพร่ และประชาสัมพันธ์ในการสร้างจิตสำนึก และการมีส่วนร่วม	วิทยุ โทรทัศน์ บุคคล	แนวทางการปฏิบัติตัว เพื่อปลูกสร้างจิตสำนึก	กลุ่มตัวแทน องค์กรพัฒนาเอกชน ตัวแทนชุมชน	ความยากลำบากในการการทำ ความเข้าใจกับประชาชนในบางกรณี	รูปแบบใหม่ๆ ที่สามารถเข้าถึงกลุ่ม และชักจูงได้มากยิ่งขึ้น
ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมฯ	ส่งเสริมการวิจัย และฝึกอบรม	การฝึกอบรม โดย โสตทัศนูปกรณ์ หลากรูปแบบ	เทคนิคเฉพาะในการจัดการ และแนวทางปฏิบัติตน งานวิจัย	บุคลากรของรัฐ และเอกชน ตัวแทนชุมชน	บุคลากร งบประมาณ และอุปกรณ์	การพัฒนาผู้เชี่ยวชาญ และอุปกรณ์

กลุ่มเป้าหมายมีความแตกต่างกัน ทั้งนี้ รายละเอียดแนวทางการใช้สื่อของแต่ละกอง สรุปได้ตามตารางที่ 4.1

จากตารางที่ 4.1 จะเห็นได้ว่า แต่ละกองมีนโยบายและพันธกิจด้านการใช้สื่อในรายละเอียดที่แตกต่างกันออกไป จึงมีการใช้สื่อและการส่งสารที่มีความแตกต่างกันในรายละเอียด อย่างไรก็ตาม หน่วยงานระดับกองไม่ว่าจะเป็นศูนย์สารสนเทศสิ่งแวดล้อม กองส่งเสริมและเผยแพร่ สำนักส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน และศูนย์วิจัยและฝึกอบรมด้านสิ่งแวดล้อมล้วนมีเป้าหมายร่วมกัน คือ การใช้สื่อเน้นประโยชน์เพื่อส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม และเน้นกลุ่มเป้าหมายที่อยู่นอกองค์กร ในขณะที่สำนักงานเลขาธิการกรมเน้นการใช้สื่อภายในองค์กร โดยมีกลุ่มเป้าหมายคือข้าราชการและเจ้าหน้าที่ เพื่อช่วยให้การบริหารมีประสิทธิภาพ และเนื้อหาสาระก็เป็นไปเพื่อการพัฒนาบุคลากรขององค์กร แผนงาน และติดตามประเมินผล โดยใช้สื่อสิ่งพิมพ์เป็นหลัก โดยไม่ได้มุ่งเน้นในเรื่องของการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ด้วยเหตุนี้ นโยบายและการดำเนินงานด้านการใช้สื่อของสำนักงานเลขาธิการกรมของกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม จึงจะไม่ได้มีการหยิบยกมาวิเคราะห์ในการศึกษาในช่วงต่อไป

อย่างไรก็ตาม ผู้บริหารที่ให้สัมภาษณ์ทุกคน แสดงความเห็นไปในทางเดียวกันว่า กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมประสบความสำเร็จในระดับสำคัญในการส่งเสริมให้ประชาชนเข้าใจ และร่วมใจในการส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม ในขณะเดียวกันก็ได้มีความเห็นร่วมในเรื่องของอุปสรรคในการดำเนินงานหลายประการที่ยังทำให้การดำเนินงานด้านการใช้สื่อเพื่อส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมยังไม่ราบรื่นและมีประสิทธิภาพเท่าที่ควร เนื่องจากปัจจัยด้านบุคลากร และงบประมาณ ที่ทำให้การดำเนินงานในหลายโอกาสขาดความต่อเนื่อง ทุกคนเห็นพ้องว่าการรักษาสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยยังอยู่ในระดับที่ไม่ดีเท่าที่ควร และเห็นว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินการด้านส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด ที่จะทำให้อุณหภูมิของประเทศไทยสามารถรักษาไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น การใช้สื่อเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจ ตลอดจนติดตามสถานการณ์ต่างๆ ให้ข้อเท็จจริงในแง่วิชาการ นำเสนอแนวทางปฏิบัติที่ดีที่สุด (Best practices) ตลอดจนกระตุ้นให้กลุ่มเป้าหมายได้คิดและตัดสินใจด้วยตนเอง เป็นนโยบายและแนวทางที่ทุกกองใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงาน

ข้อเสนอแนะที่สำคัญ จากกลุ่มตัวอย่างผู้บริหารทุกกองได้เห็นพ้องว่า นโยบายและแนวทางที่ควรมีการพัฒนาให้การใช้สื่อเพื่อส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมดีขึ้น การวางแผนและการใช้สื่อที่มีความต่อเนื่องและมีบูรณาการของการใช้สื่อกับทุกภาคี โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาคเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน และประชาชนในชนบท รวมทั้งให้มีการวิจัยเชิงลึก เกี่ยวกับการ

ใช้สื่อกับกลุ่มเป้าหมายต่างๆ เพื่อให้การดำเนินงานด้านการใช้สื่อเพื่อส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

จากการสัมภาษณ์และศึกษานโยบายและแนวทางการดำเนินงานของกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม เห็นได้ชัดเจนว่ากรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมเป็นองค์กรสื่อสารด้านสิ่งแวดล้อมที่ทำหน้าที่เป็นองค์กรการใช้สื่อเต็มรูปแบบ โดยใช้การใช้สื่อแขนงต่าง ๆ แบบครบวงจร และมีการแบ่งสรรหน้าที่การใช้สื่อไปตามองค์กรย่อยภายใน เพื่อให้ข้อมูลข่าวสารด้านสิ่งแวดล้อม และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมสามารถดำเนินไปตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ตั้งไว้สูงสุด โดยหน่วยงานระดับกอง มีการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ และนโยบายและแนวทางในการใช้สื่อเพื่อส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมไปในลักษณะแตกต่างกัน

จากการค้นคว้าสื่อต่าง ๆ ที่กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมเป็นผู้ผลิต จะสามารถนำมาวิเคราะห์เนื้อหาสาระ และโยงไปถึงกลุ่มผู้รับสาร ว่ากรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมมุ่งหมายไปยังผู้รับกลุ่มใด และคาดหวังให้เกิดผลอย่างไรในกระบวนการใช้สื่อดังกล่าวในช่วงต่อไป

2. ความสัมพันธ์ของสารและสื่อที่กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมผลิตขึ้นเพื่อถ่ายทอดไปยังกลุ่มเป้าหมาย

2.1 องค์ประกอบการสื่อสารของกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม

จากที่ได้กล่าวมาในข้างต้นแล้วว่า สื่อและสารที่สำนักงานการกรมใช้ เป็นการดำเนินการด้านการบริหารภายในองค์กรมากกว่า การส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ดังนั้นในขั้นตอนนี้ จึงเป็นการวิเคราะห์แยกประเภทของสื่อและสาร ที่ทั้ง 4 องค์การระดับกองใช้ในการดำเนินงาน ในฐานะที่กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมเป็นองค์กรหลักที่มีพันธกิจด้านการส่งเสริมให้ประชาชนรับรู้ เข้าใจ และปฏิบัติ ในแนวทางอันเหมาะสมเพื่อส่งเสริมและรักษาสิ่งแวดล้อม กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมจึงต้องอาศัยสื่อในหลากหลายรูปแบบเพื่อสนับสนุนให้ประชาชน และทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการส่งเสริมและรักษาสิ่งแวดล้อม โดยมีผลงานที่เผยแพร่ตามยุทธศาสตร์การส่งเสริมและประชาสัมพันธ์ ให้มีการรักและรักษาสิ่งแวดล้อม ที่สามารถแบ่งออกเป็นประเภทหลัก ๆ โดยอาศัยกรอบของแนวคิดทฤษฎี SMCR ซึ่งประกอบด้วย ผู้ส่งสาร สาร ช่องทาง และผู้รับสาร โดยสามารถแบ่งออกได้ตามตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4.2 แสดงรูปแบบต่างๆ ในองค์ประกอบของการสื่อสารที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของ
กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม

สื่อ	สาร	กลุ่มเป้าหมาย
1) สิ่งพิมพ์และวัสดุ	1) ข้อมูลข่าวสารทั่วไป	1) เยาวชน
2) วิทยุและโทรทัศน์	2) ข้อมูลเชิงวิชาการ	2) องค์การเอกชน/อาสาสมัคร
3) โทรศัพท์	3) วิธีปฏิบัติ	3) องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น
4) อินเทอร์เน็ต	4) งานวิจัย	4) หน่วยงานภาครัฐ และ
5) ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์	5) ข้อมูลแผนที่	วงวิชาการ
6) สื่อทัศนูปกรณ์หลากหลายรูปแบบ	6) การประชาสัมพันธ์กรม	5) ประชาชนทั่วไป

2.1.1 ประเภทสื่อของกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม

1) สิ่งพิมพ์และวัสดุ

สื่อสิ่งพิมพ์เป็นสื่อหลักที่กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมดำเนินการเพื่อเผยแพร่ความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมให้กับผู้ที่สนใจ ในรูปของเอกสาร และแผ่นซีดีรอม และวีดิทัศน์ โดยมี กองส่งเสริมและเผยแพร่เป็นหน่วยงานหลักรับผิดชอบ กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม ได้จัดทำเอกสารและสื่อวัสดุ ที่ให้ความรู้จำนวนมาก แบ่งออกเป็นโปสเตอร์ หนังสือ สื่อสำเร็จรูป แผ่นพับ และแฟ้ม

2) สื่อวิทยุและโทรทัศน์

กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมได้ใช้สื่อทางวิทยุโทรทัศน์ สำหรับรณรงค์และประชาสัมพันธ์ ผ่านสื่อวิทยุโทรทัศน์ ซึ่งการดำเนินการจะมีลักษณะไม่ต่อเนื่อง หรือเป็นรายการประจำ แต่แผนการทำงานส่วนใหญ่ ขึ้นอยู่กับงบประมาณที่ได้รับการจัดสรร และประเด็นสำคัญด้านสิ่งแวดล้อม ที่เป็นประเด็นหลักในกระแสสังคมในช่วงเวลานั้น

3) การให้บริการข้อมูลทางโทรศัพท์

การให้บริการข้อมูลทางโทรศัพท์ เป็นอีกช่องทางหนึ่งในการติดต่อสื่อสาร โดยเฉพาะเป็นแบบ 2 ทาง ที่สามารถโต้ตอบกันได้ สายด่วนสิ่งแวดล้อม เป็นการให้ข้อมูลความรู้ข่าวสารอีกช่องทางหนึ่ง ที่ผ่านสายโทรศัพท์ในระบบอัตโนมัติ สามารถติดต่อได้ตลอด 24 ชั่วโมง ที่มีทั้งการให้บริการข้อมูล การบันทึกข้อมูลอัตโนมัติ และการแจ้งตอบกลับ โครงสร้าง

ของการให้บริการประกอบด้วย การกำหนดตัวเลือกด้วยการกดรหัสหมายเลขต่าง ๆ เพื่อเข้าไปสู่การนำเสนอข้อมูลที่มีทางเลือกเฉพาะเจาะจงลงไป

4) ข้อมูลสารสนเทศผ่านระบบอินเทอร์เน็ต

กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมได้มีการพัฒนาเว็บไซต์สำหรับเป็นแหล่งข้อมูลสะดวกแก่การเข้าถึงของประชาชนทั่วไป โดยมีเว็บไซต์หลักภายใต้ชื่อว่า www.deqp.go.th ซึ่งกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมใช้สำหรับให้ข้อมูลข่าวสารและวิชาการด้านสิ่งแวดล้อม เว็บไซต์ ดังกล่าวมีการปรับปรุงรายวัน (update) เนื่องจากมีการนำเสนอข่าวสารสิ่งแวดล้อม ที่ต้องนำเสนอให้เป็นปัจจุบันอยู่เสมอ และยังมีส่วนที่เป็นแบบโต้ตอบได้ (interactive) สามารถให้ผู้ใช้บริการตั้งกระทู้พูดคุยกันได้ หรือส่งความคิดเห็นเข้ามายังหน่วยงานได้ นอกจากนี้เว็บไซต์ดังกล่าวแล้ว กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมยังได้จัดทำเว็บไซต์สำคัญที่ให้ข้อมูลวิชาการภายใต้ชื่อ www.environnet.in.th ด้วย

5) ฐานข้อมูลเชิงพื้นที่ในรูปแบบระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์

กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมเป็นองค์กรรัฐหนึ่งในไม่กี่องค์กร ที่ได้มีการพัฒนาฐานข้อมูลระบบภูมิสารสนเทศ หรือระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (Geographic Information System – GIS) โดยว่าจ้างบริษัทที่ปรึกษา และสถาบันการศึกษา ดำเนินการพัฒนาฐานข้อมูล เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่องค์กรภาครัฐและวงวิชาการเป็นเครื่องมือในการดำเนินงานเพื่อการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม และสามารถสร้างความรู้ความเข้าใจกับประชาชนได้ การใช้อุปกรณ์ประกอบของแผนที่ หรือภาพแสดงสภาพพื้นที่ต่างๆ จึงได้มีการนำเข้าสู่ระบบคอมพิวเตอร์เป็นฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเชิงพื้นที่ระดับจังหวัดมาตราส่วน 1: 50000 มาตั้งแต่ปี 2435 และในปี 2548 ได้แล้วเสร็จครบ 75 จังหวัดแล้ว ยกเว้นกรุงเทพมหานคร ซึ่งฐานข้อมูลอยู่ในความรับผิดชอบของสำนักงานกรุงเทพมหานคร

6) การฝึกอบรมโดยใช้สื่อทัศนูปกรณ์หลากหลายรูปแบบ

การฝึกอบรมเป็นกิจกรรมอีกรูปแบบหนึ่ง ที่กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม ใช้ในการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม และมีเป้าหมายค่อนข้างเจาะจง ทั้งในหัวเรื่องและประเด็นที่จะอบรม รวมทั้งผู้ที่ได้รับคัดเลือกเข้ามาฝึกอบรม กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม ได้จัดฝึกอบรมเป็นประจำปีละหลายหลักสูตร โดยผู้เข้าร่วมการฝึกอบรมจะได้รับการพัฒนาให้เป็นนักปฏิบัติเพื่อสิ่งแวดล้อม

2.1.2 สารที่ส่งผ่านสื่อของกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม

กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม ได้นำเสนอสารที่ส่งผ่านสื่อหลายประเภท จากการสังเคราะห์จากสื่อทุกประเภท สามารถจำแนกออกเป็นประเภทหลักได้ 6 ประเภท ได้แก่

- 1) ข้อมูลข่าวสารทั่วไป เป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับความรู้และการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อม ไม่ว่าจะเป็นด้านทรัพยากรธรรมชาติ การจัดการสิ่งแวดล้อม การควบคุมมลพิษ ธรรมชาติและนิเวศวิทยา ประกอบด้วยข้อเท็จจริงและข่าวสาร ซึ่งแสดงพัฒนาการของเหตุการณ์ และการดำเนินงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม
- 2) ข้อมูลเชิงวิชาการ เป็นข้อมูลที่มีการอธิบายหลักเกณฑ์ทางวิทยาศาสตร์ ที่เน้นการถ่ายทอดเหตุผล และสิ่งอธิบายได้ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นด้านสิ่งแวดล้อม ตลอดจนมีการประมวลความเห็น และการชักจูงและโน้มน้าวบนพื้นฐานของตรรกวิทยาที่พิสูจน์ได้
- 3) ข้อมูลที่แสดงวิธีการแนวทางปฏิบัติ เป็นข้อมูลที่แสดงวิธีและแนวทางปฏิบัติต่าง ๆ ในการประพฤติ ปฏิบัติตน หรือการดำเนินงาน เพื่อส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม
- 4) งานวิจัย เป็นข้อมูลที่ได้มาจากการทดลอง ทดสอบ ทั้งในห้องปฏิบัติการ หรือภาคสนาม จนได้ผลของการวิเคราะห์ เช่นรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อม
- 5) ข้อมูลสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ เป็นข้อมูลด้านเชิงพื้นที่ที่ใช้ประกอบการอธิบายสภาพแวดล้อม โดยสามารถแสดงที่ตั้ง และช่วยอำนวยความสะดวกในการทำความเข้าใจผ่านรูปสัญลักษณ์ที่ออกแบบมาเป็นแผนที่
- 6) การประชาสัมพันธ์ผลงาน เป็นการให้ข้อมูลการดำเนินงานด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมอยู่ในฐานะเป็นโฆษกของกระทรวงดังกล่าว

2.1.3 กลุ่มเป้าหมายของกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม

หากแยกกลุ่มเป้าหมายหลัก ที่กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม ได้พัฒนาสื่อขึ้นเพื่อใช้ในการส่งเสริมและรักษาสภาพสิ่งแวดล้อม จะสามารถแยกออกได้เป็น 5 กลุ่ม ดังนี้

- 1) เยาวชน ประกอบด้วยนักเรียน นักศึกษา ซึ่งถูกจัดแบ่งไว้เป็นกลุ่มตามสถาบันการศึกษาต่าง ๆ และตามวัยของเยาวชนเหล่านั้น กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมได้มีการพัฒนาระบบในการติดต่อกับกลุ่มเยาวชนไว้ 2 แนวทาง แนวทางแรกคือ การใช้สื่อโดยผ่านสื่อทางอ้อม อาทิ สื่อสิ่งพิมพ์ ที่มุ่งเจาะจงเรียกร้องความสนใจในหมู่เยาวชนในวัยต่างๆ อาทิ โปสเตอร์ หนังสือที่มีการ์ตูนและรูปภาพประกอบ และแนวทางที่สองคือ การใช้สื่อผ่านสื่อทางตรง อาทิ

การจัดตั้งศูนย์สิ่งแวดล้อมศึกษา การจัดทำโครงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน การสนับสนุนสถาบันอุดมศึกษาดำเนินกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อม การรณรงค์ การจัดการขยะในโรงเรียน และการสนับสนุนสภาเครือข่ายเยาวชน เป็นต้น

2) องค์กรเอกชน/อาสาสมัคร เป็นกลุ่มที่มีความคิดค่อนข้างรุนแรงในด้านสิ่งแวดล้อม การสร้างผู้นำอาสาพัฒนาสิ่งแวดล้อมทั่วประเทศ การจดทะเบียนองค์เอกชนด้านสิ่งแวดล้อมรวม 135 องค์กร และการพัฒนาเครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการฝึกอบรมให้เกิดความเข้าใจอันดี เป็นแนวทางที่กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมพยายามใช้สื่อสารกับกลุ่มดังกล่าว

3) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม ได้ส่งเสริมการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งมีอิทธิพลโดยตรงกับประชาชนในชนบท โดยการใช้สื่อหลากหลายรูปแบบ เช่น การฝึกอบรมด้านการไกล่เกลี่ยกรณีพิพาท การอบรมความร่วมมือเพื่อฟื้นฟูทรัพยากรชุมชน (โครงการ อบต. สีเขียว) และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมเมืองอย่างยั่งยืนระดับท้องถิ่น รวมทั้งการรณรงค์การจัดการเพื่อลดขยะชุมชน โดยเน้นการเข้าไปให้ความรู้โดยตรงในลักษณะของการฝึกอบรมเป็นสำคัญ

4) หน่วยงานภาครัฐ และวงวิชาการ กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม ได้พัฒนาข้อมูล สื่อสิ่งพิมพ์ และระบบสารสนเทศสิ่งแวดล้อมในรูปแบบที่ทันสมัยหลายรายการ เพื่ออำนวยความสะดวกให้หน่วยงานภาครัฐและวงวิชาการสามารถใช้ประโยชน์ในการจัดทำแผนและปฏิบัติงานด้านสิ่งแวดล้อมได้สะดวกยิ่งขึ้น โดยมีจุดมุ่งหมายหลัก เพื่อให้บุคลากรของหน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง อาทิ ครู หรือ นักวิชาการสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ นำไปใช้ประโยชน์ในวิเคราะห์ ถ่ายทอด และกำหนดแนวทางในการบริหารจัดการด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

5) ประชาชนทั่วไป กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมได้ให้ความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมแก่ประชาชนทั่วไป ผ่านองค์กรด้านสื่อสารมวลชนหลายแขนง โดยเฉพาะที่ผ่านสื่อวิทยุ โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต และสายด่วนสิ่งแวดล้อม ซึ่งเปิดกว้างแก่การเข้าถึงของประชาชน ตามแต่ศักยภาพที่ประชาชนแต่ละกลุ่มจะสามารถเข้าถึงได้ นอกจากนั้น ในระดับภูมิภาค ยังได้ดำเนินร่วมกับทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมจังหวัดและศูนย์สิ่งแวดล้อมภาคในการรณรงค์กับกลุ่มเป้าหมายประชาชนทั่วไป

2.2 ผลการดำเนินงานขององค์กรในกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า ในการศึกษาระดับการใช้สื่อและประเภทสารไม่นำแนวทางการดำเนินงานของสำนักงานเลขานุการกรม ซึ่งเป็นการใช้สื่อในด้านการบริหารมาวิเคราะห์

ดังนั้น ผลการดำเนินงานจึงแยกศึกษาเฉพาะในส่วนขององค์กรระดับกองที่มีการใช้สื่อออกไปยังภายนอกทั้ง 4 องค์กร ได้แก่ ศูนย์สารสนเทศสิ่งแวดล้อม กองส่งเสริมและเผยแพร่ สำนักส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน และศูนย์วิจัยและฝึกอบรมด้านสิ่งแวดล้อม ดังนี้

2.2.1 ศูนย์สารสนเทศสิ่งแวดล้อม

ศูนย์สารสนเทศสิ่งแวดล้อมได้ดำเนินการพัฒนาสื่อบนพื้นฐานของการใช้ระบบอิเล็กทรอนิกส์เป็นหลัก โดยแบ่งกลุ่มของสื่อได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่ การพัฒนาสื่อเพื่อถ่ายทอดให้กับองค์กรภาครัฐและวงวิชาการในการเป็นเครื่องมือในการดำเนินงาน อำนวยประโยชน์ในการตัดสินใจ สื่อประเภทนี้พัฒนาโดยการว่าจ้างบริษัทที่ปรึกษา และสถาบันการศึกษา ดำเนินการพัฒนาสื่อในรูปแบบของระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์เป็นหลัก ในขณะที่สื่ออีกประเภทหนึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อเผยแพร่ความรู้ให้แก่ประชาชนทั่วไปที่สามารถเข้าถึงสื่อได้โดยไม่เจาะจง เพื่อรับทราบข้อมูลข่าวสาร และความรู้ความเข้าใจในด้านสิ่งแวดล้อม ลักษณะของการใช้สื่อประเภทนี้ คือการพัฒนาเว็บไซต์ นอกจากนั้น กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมยังได้จัดตั้งศูนย์บริการในต่างจังหวัดเพื่อเป็นแหล่งเผยแพร่ข้อมูลในท้องถิ่นโดยตรงด้วย

หน่วยงานย่อยและโครงการที่ศูนย์สารสนเทศสิ่งแวดล้อมมีส่วนเกี่ยวข้องหลัก ประกอบด้วย

- 1) การพัฒนาระบบฐานข้อมูลสารสนเทศภูมิศาสตร์ ซึ่งเป็นการใช้สื่อที่เน้นการเผยแพร่ข้อมูลให้แก่หน่วยงานภาครัฐ และวงวิชาการเป็นหลัก ตัวอย่างของระบบฐานข้อมูลสารสนเทศภูมิศาสตร์ที่สำคัญ ที่ศูนย์ฯ ผลิตได้แก่
 - ฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเชิงพื้นที่ระดับจังหวัด มาตราส่วน 1: 50000 จำนวน 75 จังหวัด
 - ฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเชิงพื้นที่ระดับชุมชนนำร่องจำนวนในองค์การบริหารส่วนตำบลใน 4 ภาค ได้แก่จังหวัด ลำปาง อุบลราชธานี ตราด และตรัง
 - ฐานข้อมูลสารสนเทศทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเชิงพื้นที่ระดับชุมชน (Village Profile) ขององค์การบริหารส่วนตำบล 10 แห่ง ในจังหวัดนครราชสีมา
 - ฐานข้อมูลติดตามการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมระดับพื้นที่ด้วยการสำรวจระยะไกลบริเวณชายฝั่งทะเล ของจังหวัดกระบี่ พังงา สุราษฎร์ธานี และนครศรีธรรมราช
 - ฐานข้อมูลสิ่งแวดล้อมแหล่งท่องเที่ยวและการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่เกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี

2) การจัดทำเว็บไซต์ ที่ส่งเสริมการเข้าถึงของบุคคลทั่วไป เพื่อให้ได้รับข้อมูลข่าวสารด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่

- www.deqp.go.th เป็นเว็บไซต์กลางของกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ให้ข้อมูลข่าวสารทั่วไปทางด้านสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของกรม พร้อมทั้งมีมุมแสดงความคิดเห็นที่ผู้รับสารสามารถเขียนตอบมาแสดงความเห็นมายังกรมฯ ด้วย โดยระบบจะเชื่อมโยงมายังไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ (email) ในชื่อว่า callcenter@deqp.go.th เว็บไซต์กลางของกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมได้มีการปรับปรุงเนื้อหาอย่างสม่ำเสมอ และมีการนำเสนอในรูปแบบที่น่าสนใจมากยิ่งขึ้น ในปีงบประมาณ 2548 มีผู้เข้าเยี่ยมชมเว็บไซต์ของกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม ประมาณ 100,000 ราย โดยเพิ่มขึ้นจากปี 2547 ประมาณ 2 เท่า โดยกลุ่มที่เข้าชมส่วนใหญ่เป็นนิสิตนักศึกษา

- www.environnet.in.th เป็นเว็บไซต์ที่ให้ข้อมูลด้านวิชาการเกี่ยวกับการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม โดยลักษณะพิเศษของเว็บไซต์นี้ส่วนหนึ่งได้แก่การให้ความสำคัญกับการส่งเสริมความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมแก่เยาวชนผู้พิการทางสายตา ให้มีโอกาสรับรู้ข่าวสารและความเป็นไปด้านสิ่งแวดล้อม เว็บไซต์ในส่วนของ www.environnet.in.th/kids สามารถเป็นทางเลือกให้แก่กลุ่มเยาวชนทั่วไปและเยาวชนพิเศษกลุ่มนี้ได้ เพื่อให้ได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม และมีความตระหนักร่วมกันในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมผ่านกิจกรรมบนเว็บไซต์และการสร้างเครือข่ายเยาวชนในทุกภาคของประเทศ โดยมีกิจกรรมสำคัญคือ การจัดสร้างค่ายเยาวชนสร้างสำนึกรักธรรมชาติ ที่ตัวแทนเยาวชนจากทั่วประเทศ รวมทั้งเยาวชนผู้พิการทางสายตา ทางทางพูดและได้ยิน ได้มีโอกาสเข้าร่วม และจัดทำกิจกรรม

- www.apec-vc.in.th เป็นฐานข้อมูลพัฒนาด้านเทคโนโลยีสิ่งแวดล้อมและโครงการความร่วมมือต่างๆ ในด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งจัดทำเป็นภาษาอังกฤษเพื่อการแลกเปลี่ยนในกลุ่มนักวิชาการ หรือผู้สนใจทั่วไปในประเทศภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก

- นอกจากนั้น ศูนย์ได้พัฒนาระบบ webmapserver ซึ่งเป็นข้อมูลสารสนเทศภูมิศาสตร์ระดับจังหวัดที่เผยแพร่ผ่านและสามารถสืบค้นผ่านระบบอินเทอร์เน็ต โดยขณะนี้ ได้ดำเนินการแล้วสำหรับภาคเหนือ 15 จังหวัด

3) การพัฒนาระบบสื่อสารทางโทรศัพท์ ผ่านระบบ call center ของศูนย์บริการประชาชนกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม จัดตั้งขึ้นตามมติคณะรัฐมนตรี เรื่องการจัดตั้งศูนย์บริการประชาชนของส่วนราชการและหน่วยงานของรัฐ ซึ่งมีหน้าที่ตอบคำถามและชี้แจงข้อมูลของหน่วยงานที่ถูกต้องและเป็นปัจจุบัน เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ประชาชนโดยให้บริการ

4 ช่องทาง ได้แก่ การติดต่อโดยตรงที่ศูนย์ ชั้น 2 กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม การแจ้งผ่านเว็บไซต์ หรือไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ และทางอีกทางเลือกหนึ่งที่เป็นการใช้สื่ออิมิตี คือ การโทรเข้ามาที่ศูนย์บริการประชาชนทางโทรศัพท์ (Call Center) ที่หมายเลขโทรศัพท์ 02 278-8444 ระบบอัตโนมัติพร้อมกัน 4 สาย 24 ชั่วโมง

4) โครงการศูนย์บริการร่วมสารสนเทศสิ่งแวดล้อมระดับภาค เป็นการพัฒนาระบบเผยแพร่และให้บริการข้อมูลเชิงพื้นที่ (GIS) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตติดตั้ง ณ สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาค เพื่ออำนวยความสะดวกและเพิ่มประสิทธิภาพในการให้บริการแก่ผู้รับบริการในภูมิภาค ด้วยข้อมูลที่กรมฯ จัดทำ เช่นข้อมูลสารสนเทศเชิงพื้นที่ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระดับจังหวัด รวมทั้งให้เป็นศูนย์สิ่งแวดล้อมระดับภาคที่จะให้รายงานสถานการณ์สิ่งแวดล้อมจากภูมิภาคเข้าสู่ส่วนกลาง ด้วยเว็บไซต์ศูนย์บริการสารสนเทศสิ่งแวดล้อม (gis.envicluste.deqp.go.th) เพื่อให้ผู้บริหารทราบพื้นที่ที่จะเกิดปัญหาวิกฤตด้านสิ่งแวดล้อม เพื่อใช้ในการกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหาและฟื้นฟูธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมได้อย่างรวดเร็วและเหมาะสมยิ่งขึ้นทั้งนี้ ได้ติดตั้งชุดคอมพิวเตอร์ระบบเผยแพร่และให้บริการฯ

สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาค ได้มีการจัดให้บริการข้อมูลที่พัฒนาโดยศูนย์สารสนเทศสิ่งแวดล้อมแล้ว 5 แห่งคือ

- สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 3 (พิษณุโลก) ให้บริการข้อมูลครอบคลุมพื้นที่ภาคเหนือ เว็บไซต์ reo3.envicluste.deqp.go.th
- สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 8 (ราชบุรี) ให้บริการข้อมูลครอบคลุมพื้นที่ภาคกลาง-ตะวันตก เว็บไซต์ reo8.envicluste.deqp.go.th
- สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 11 (นครราชสีมา) ให้บริการข้อมูลครอบคลุมพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เว็บไซต์ reo11.envicluste.deqp.go.th
- สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 13 (ชลบุรี) ให้บริการข้อมูลครอบคลุมพื้นที่ภาคตะวันออก เว็บไซต์ reo13.envicluste.deqp.go.th
- สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 16 (สงขลา) ให้บริการข้อมูลครอบคลุมพื้นที่ภาคใต้ เว็บไซต์ reo16.envicluste.deqp.go.th

2.2.2 กองส่งเสริมและเผยแพร่

งบประมาณจำนวนมากของกองส่งเสริมและเผยแพร่เน้นการว่าจ้างสื่อมวลชนที่สามารถเข้าถึงประชาชนไม่จำกัด ได้แก่ สถานีวิทยุ โทรทัศน์ ให้ผลิตสื่อเพื่อส่งเสริม

และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ที่มุ่งไปยังมวลชนทั่วไป นอกจากนั้น ยังเน้นการรณรงค์ ผ่าน การใช้สื่อระดับกลุ่ม เช่น กลุ่มครู กลุ่มเยาวชน โดยการอาศัยสื่อสิ่งพิมพ์ในรูปแบบต่างๆ ได้แก่ หนังสือ โปสเตอร์ และแผ่นพับ เป็นต้น นอกจากนั้น ยังมีการเข้าถึงกลุ่มผู้รับในระดับเยาวชน เพื่อพัฒนากระบวนการสิ่งแวดล้อมศึกษาด้วย

1) การใช้สื่อผ่านองค์กรด้านสื่อสารมวลชน

- สื่อโทรทัศน์ ได้มีการผลิตรายการสารคดีหลายรายการ เช่น รายการสิ่งแวดล้อมคือชีวิต รายการเปิดโลกสีเขียว ทางช่อง 5 รายงานสถานการณ์ข่าวสิ่งแวดล้อม สารคดีเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ พระผู้เป็นพลังของแผ่นดิน ทางช่อง 7 เป็นต้น

- สื่อวิทยุ อาทิ การรณรงค์การให้ข้อมูลการเผาขยะในที่โล่ง
- การประชาสัมพันธ์ผลงานของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยการเชิญนักข่าวมารับฟังการแถลงข่าว หรือทำข่าวแจก (press release)

2) การใช้สื่อสิ่งพิมพ์

- ได้มีการผลิตสื่อสิ่งพิมพ์ จำนวนมาก อาทิ หนังสือ คู่มือครูในการสอนเรื่องทรัพยากรธรรมชาติประเภทต่าง ๆ หนังสือความรู้ด้านสิ่งแวดล้อม การผลิตชุดการเรียนรู้เรื่องความหลากหลายทางชีวภาพ “รอบปีของความหลากหลายทางชีวภาพในประเทศไทย : ความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตกับสิ่งแวดล้อม” หนังสือรายงานสถานการณ์สิ่งแวดล้อม “เมื่อปลาจะกินดาว” วารสารเส้นทางสีเขียว จดหมายข่าวสิ่งแวดล้อม นอกจากนั้น ยังมีเอกสาร จุลสาร โปสเตอร์จำนวนมาก ซึ่งจะคัดเลือกตัวอย่างมาวิเคราะห์ในส่วนของ สารเนื้อหาและความหมาย

3) การรณรงค์

กองส่งเสริมและเผยแพร่ยังเป็นหน่วยงานหลักในการออกรณรงค์ผ่านรูปแบบต่างๆ ในวันสิ่งแวดล้อมโลก 5 มิถุนายน และวันสิ่งแวดล้อมไทย 4 ธันวาคมของทุกปี รวมทั้งการรณรงค์ทอดผ้าป่าขยะมีค่า การรณรงค์จักรยานเพื่อสิ่งแวดล้อม กิจกรรมรณรงค์ประชาสัมพันธ์เชิงรุก เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์ และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพใน 5 ภูมิภาค และโครงการรณรงค์การจัดการครัวเรือนและโรงเรียนเพื่อลดขยะชุมชน

4) โครงการพิเศษด้านเยาวชน

เนื่องจากกองส่งเสริมและเผยแพร่มีพันธกิจสำคัญประการหนึ่ง คือ พัฒนาระบบการสิ่งแวดล้อมศึกษา ดังนั้น จึงมีโครงการที่ดำเนินการใช้สื่อเพื่อสร้างกระบวนการดังกล่าวในพื้นที่ อาทิ โครงการศูนย์สิ่งแวดล้อมศึกษาระดับจังหวัด โครงการจัดทำแนวทางโรงเรียนสีเขียว (Green School Guide) โครงการประกวดนักประชาสัมพันธ์สิ่งแวดล้อมรุ่นเยาว์ ระดับอุดมศึกษา และโครงการเฉพาะพื้นที่ ดังเช่น โครงการมหิงสาสายสืบ ซึ่งเป็นโครงการเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ที่ดำเนินการแล้วในพื้นที่เขตการศึกษา 5 ประกอบด้วย ประจวบคีรีขันธ์ เพชรบุรี ราชบุรี สมุทรสงคราม สุพรรณบุรี และกาญจนบุรี มีกลุ่มเยาวชนให้ความสนใจและสมัครเข้าร่วมโครงการจำนวนมากจาก 29 โรงเรียน มีพี่เลี้ยงโครงการทั้งสิ้น 59 คน กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมได้เปิดตัวโครงการมหิงสาสายสืบ อย่างเป็นทางการขึ้น ในงานวันสิ่งแวดล้อมไทย ตรงกับวันที่ 4 ธันวาคม ปี พ.ศ. 2547 และได้จัดพิธีมอบประกาศนียบัตรให้กับกลุ่มเยาวชนที่ผ่านการประเมินตามเกณฑ์ทุกปี โครงการนี้รวมทั้งจัดเวทีเพื่อเปิดโอกาสให้ตัวแทนกลุ่มเยาวชนได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ ในหัวข้อ มหิงสาสายสืบให้อะไรกับเยาวชนไทย ซึ่งกลุ่มเยาวชนต่างมีความเห็นว่าโครงการดังกล่าวส่งเสริมให้เยาวชนเรียนรู้การทำงานเป็นทีม รู้จักคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบๆ ตัว เกิดความรักและความผูกพันกับท้องถิ่นของตนมากขึ้น และยังช่วยให้เยาวชนกล้าแสดงออก การสัมผัสธรรมชาติด้วยตนเองเป็นการเรียนรู้ที่ไม่น่าเบื่อ และยังช่วยกระตุ้นให้เยาวชนสนใจที่จะค้นคว้าเพื่อการเรียนรู้ธรรมชาติที่อยู่รอบตัวอย่างแท้จริง เยาวชนที่ผ่านโครงการดังกล่าวจะได้รับโล่พร้อมใบประกาศในวันสิ่งแวดล้อมไทย หรือวันที่ 4 ธันวาคม ของทุกปี

2.2.3 สำนักส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน

โดยที่หน้าที่ของสำนักส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนเน้นไปยังการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น การใช้สื่อที่เกิดขึ้นในกระบวนการส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมของหน่วยงานนี้ จึงเป็นการใช้สื่อในระดับกลุ่ม และระดับบุคคลเป็นส่วนใหญ่ อาทิ การพบปะสื่อสารกับกลุ่มสมาชิกองค์กรเอกชนด้านสิ่งแวดล้อม หรือ ผู้นำชุมชน กิจกรรมที่ต้องใช้กระบวนการใช้สื่อที่สำคัญประกอบด้วย การพัฒนาทักษะผู้เจรจาไกล่เกลี่ยกรณีพิพาทด้านสิ่งแวดล้อมโดยสันติวิธี การจัดการขยะชุมชน การรณรงค์ประชาสัมพันธ์ด้านสิ่งแวดล้อม และการรณรงค์สร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม กิจกรรมสำคัญที่ได้มีการดำเนินการ ได้แก่

1) กิจกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชน 14 โครงการ การส่งเสริมและฟื้นฟูลุ่มน้ำปิง 6 โครงการ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมภายใต้แผนปฏิบัติการท้องถิ่น LA 21 การสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ฟื้นฟูความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่ 4 ภาค

โครงการส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนถิ่นทุรกันดาร โครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังตามพระราชดำริเป็นต้น

2) การพัฒนากลไกการไกล่เกลี่ยกรณีพิพาทชุมชนโดยสันติวิธี โดยจัดอบรมหลักสูตรความรู้พื้นฐานในการจัดการแก้ไขกรณีพิพาทโดยสันติวิธี จำนวน 5 ครั้ง โดยจำนวนผู้เข้ารับการอบรมทั้งสิ้นมากกว่า 300 คน ซึ่งได้กลายเป็นเครือข่ายนักเจรจาไกล่เกลี่ยด้านสิ่งแวดล้อมโดยสันติวิธี

3) การสนับสนุนองค์กรเอกชน (NGOs) ที่ดำเนินงานบริหารจัดการด้านสิ่งแวดล้อมและความหลากหลายทางชีวภาพ โดยการเสริมสร้างศักยภาพขององค์กรเอกชนด้านดังกล่าว ผ่านการให้ข้อมูลข่าวสาร การฝึกอบรมพัฒนาความรู้ เป็นสื่อกลางประสานพัฒนาเครือข่าย และจัดทะเบียนองค์กรเอกชนด้านการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม ซึ่งจนถึงปัจจุบันมี 135 องค์กร โดยองค์กรดังกล่าว มีสิทธิขอรับการสนับสนุนทางการเงินจากสำนักงานกองทุนสิ่งแวดล้อม

4) โครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนเชิงพื้นที่ในลุ่มน้ำสำคัญเร่งด่วนของตามมติคณะกรรมการอุทกแห่งชาติ โดยได้เริ่มดำเนินการในลุ่มน้ำสำคัญ ที่มีวิกฤตการณ์ 4 ลุ่ม ประกอบด้วย ลุ่มน้ำท่าจีน ลุ่มน้ำปิง ทะเลสาบสงขลา ลุ่มน้ำปากพนัง รวมทั้งแม่น้ำ คู คลอง ในภาคกลาง โดยโครงการดังกล่าวจะดำเนินงานต่อไปให้ครบทั้งนี้ทั้ง 25 ลุ่มน้ำของประเทศไทย

5) โครงการส่งเสริมท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ได้ดำเนินการในระดับชุมชน หรือโครงการชุมชนน้อยไปแล้ว 22 แห่ง อบต.สีเขียว 23 แห่ง วัด/มัสยิดสีเขียว 12 แห่ง โรงเรียนปอเนาะ 103 แห่ง และยังมีโรงแรมสีเขียวยังอีกจำนวนมาก

2.2.4 ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมด้านสิ่งแวดล้อม

ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมด้านสิ่งแวดล้อมเน้นการเผยแพร่สื่อใน 2 ด้าน ได้แก่ ด้านการวิจัย และการฝึกอบรม โดยในด้านการวิจัยนั้น ผลของงานวิจัยที่สำคัญได้มีการเผยแพร่ผ่านระบบอินเทอร์เน็ต

1) การวิจัยด้านสิ่งแวดล้อม

ภารกิจหลักของศูนย์วิจัยและฝึกอบรมด้านสิ่งแวดล้อมประการหนึ่ง คือ การวิจัย พัฒนา เทคโนโลยีด้านสิ่งแวดล้อม โดยมีขอบเขตของงานเกี่ยวกับการวิจัยและวิธีการติดตามตรวจสอบคุณภาพสิ่งแวดล้อมการวิจัยพัฒนาเทคโนโลยีสะอาดที่เหมาะสมกับการควบคุมมลพิษ การพัฒนาวิธีวิเคราะห์ตัวอย่างสิ่งแวดล้อม รวมทั้งผลิตตัวอย่างมาตรฐานสำหรับใช้อ้างอิงให้คำปรึกษาในการใช้เครื่องมือและวิธีวิเคราะห์ตัวอย่างสิ่งแวดล้อมแก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตัวอย่างจำนวนงานวิจัยในปี 2549 มีทั้งหมด 62 เรื่อง ประกอบด้วย การวิจัยด้านน้ำ 12 เรื่อง

อากาศ 12 เรื่อง เสียงและความสั่นสะเทือน 11 เรื่อง ประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสะอาด 3 เรื่อง ชีวมวล 5 เรื่อง และสารพิษ 18 เรื่อง

การเผยแพร่ผลงานการศึกษาวิจัยและฝึกอบรมด้านสิ่งแวดล้อม นอกจากจะเผยแพร่ผ่านทาง เว็บไซต์ www.deqp.go.th แล้ว ยังมีการจัดทำเป็นเอกสารวิชาการ เพื่อทำการเผยแพร่ โดยในแต่ละปี 2548 ได้มีการจัดทำเอกสารวิชาการเผยแพร่ 2 ฉบับ ใน 2 รูปแบบคือ รายงานผลงานวิจัยและฝึกอบรมด้านสิ่งแวดล้อม ปี 2544-2546 และวารสารศูนย์วิจัย และฝึกอบรมด้านสิ่งแวดล้อม (Green Research) ซึ่งจัดพิมพ์เพื่อเผยแพร่ข้อมูล ข่าวสาร เกี่ยวกับการวิจัย และพัฒนาเทคโนโลยีสิ่งแวดล้อม มาตรฐาน และการรับรองห้องปฏิบัติการถ่ายทอด เทคโนโลยีสิ่งแวดล้อม รวมทั้ง กิจกรรมการดำเนินงาน ความก้าวหน้า ความเคลื่อนไหวที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยและฝึกอบรมด้านสิ่งแวดล้อม โดยมีกลุ่มเป้าหมายคือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย และฝึกอบรมด้านสิ่งแวดล้อม นักวิจัย นักวิชาการ นักเรียน นักศึกษา และประชาชนทั่วไป

2) การฝึกอบรมด้านสิ่งแวดล้อม

ภารกิจหลักอีกประการหนึ่งของกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม คือการพัฒนาบุคลากรด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยผ่านการฝึกอบรม การจัดประชุม สัมมนาทางวิชาการ เกี่ยวกับเทคโนโลยีในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แก่บุคคลที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน โดยการใช้สื่อหลากหลายรูปแบบ ระหว่างปี 2546 – 2549 ได้มีการฝึกอบรมบุคลากรด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ไปแล้วกว่า 2100 คน ในการฝึกอบรม 12 หลักสูตร โดยแบ่งหลักสูตรออกเป็น 2 กลุ่ม คือกลุ่มหลักสูตรฝึกอบรมที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม จำนวน 8 หลักสูตร และกลุ่มหลักสูตรฝึกอบรมที่เกี่ยวกับการฝึกปฏิบัติการวิเคราะห์สิ่งแวดล้อมจำนวน 4 หลักสูตร สำหรับตัวแทนภาครัฐ และเอกชนที่ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการจัดการ การควบคุมและดูแลคุณภาพสิ่งแวดล้อม ผู้ผ่านการฝึกอบรมสามารถนำความรู้ที่ได้รับจากการฝึกอบรมใช้ในการปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในปี 2548 ยังมีโครงการเฉพาะ ได้แก่โครงการฟื้นฟูทรัพยากร ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมและการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เป็นโครงการเร่งด่วนที่เร่งดำเนินการ เพื่อให้มีส่วนช่วยฟื้นฟูพื้นที่ที่ประสบภัยพิบัติภัย 6 จังหวัดในภาคใต้ ชายฝั่งทะเลอันดามัน โดยให้บุคลากรจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ารับการฝึกอบรม เพื่อให้ตระหนักถึงความสำคัญของการจัดการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหลังจากประสบภัยพิบัติสึนามิ มีผู้ผ่านการอบรมโครงการทั้งหมด 119 คน

นอกจากนั้น ยังมีโครงการพัฒนาบุคลากรของกระทรวง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยมี

กลุ่มเป้าหมาย คือผู้ปฏิบัติงานในสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระดับจังหวัด ที่ได้รับการถ่ายโอนงานจากส่วนกลางไปสู่ส่วนภูมิภาค มีการฝึกอบรม 3 หลักสูตร คือ หลักสูตรการพิจารณารายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อมเบื้องต้น (สำหรับผู้ปฏิบัติงาน) จำนวน 4 รุ่น หลักสูตรการจัดการขยะมูลฝอย (สำหรับผู้ที่จะเป็นวิทยากร) และหลักสูตรเจ้าพนักงานควบคุมมลพิษ

การพัฒนาบุคลากรของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้านการบริหารจัดการมีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างศักยภาพในการทำงานด้านการบริหารจัดการให้แก่ บุคลากรของกระทรวง ในส่วนกลาง และส่วนภูมิภาค ทั้งระดับบริหาร ระดับปฏิบัติ ลูกจ้างประจำ ลูกจ้างชั่วคราว และพนักงานขับรถยนต์ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมด้านสิ่งแวดล้อมได้ดำเนินการอบรมเจ้าหน้าที่ จากส่วนกลางของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีจำนวน 822 คน จากจำนวน 10 หลักสูตร โดยการอบรมทั้งหลายทั้งปวง ใช้สื่อหลากหลายรูปแบบ ทั้งที่เป็นบุคคล ได้แก่การสาธิต การบรรยาย สื่อวีดิทัศน์ อาทิการแสดงวิธีปฏิบัติอย่างเป็นระบบ ตลอดจนสื่อสิ่งพิมพ์ ได้แก่ คู่มือ และเอกสารประกอบการฝึกอบรม เป็นต้น

2.3 การวิเคราะห์สารที่ถ่ายทอดผ่านสื่อของกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม

2.3.1 การเผยแพร่ความรู้ผ่านสื่อสิ่งพิมพ์

สื่อสิ่งพิมพ์เป็นสื่อหลักที่กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมดำเนินการเพื่อเผยแพร่ความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมให้กับผู้ที่สนใจในรูปแบบของเอกสาร และแผ่นซีดีรอม และวีดิทัศน์ โดยมีกองส่งเสริมและเผยแพร่เป็นหน่วยงานหลักรับผิดชอบ โดยในปี 2548-2549 กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม ได้จัดทำเอกสารและสิ่งพิมพ์ ที่มีเนื้อหาสาระและเป้าหมาย ดังนี้

1) โปสเตอร์จัดทำบนกระดาษขนาดมาตรฐาน (20 x 30 นิ้ว) โปสเตอร์ตัวอย่างที่ได้รับความนิยม ประกอบด้วย

(1) หัวเรื่อง “แจ้วแจ้ว” เป็นชุดโปสเตอร์ 6 ชุด ประกอบด้วยเนื้อหาที่รณรงค์เรื่องการทิ้งขยะ ประกอบด้วย คิดให้ดีก่อนทิ้ง ทิ้งให้มิดชิด ทิ้งไม่ลงถัง ทิ้งถูกถังถูกที่ ทิ้งถูกถังยืมกันทั้งเมือง และดอกไม้เบ่งบาน ลักษณะภาพบนโปสเตอร์ เป็นภาพของเด็กหญิงน่ารักชื่อแจ้วแจ้ว ผู้รักสิ่งแวดล้อม แสดงท่าทีที่เหมาะสมต่อการจัดการขยะมูลฝอย ลักษณะโปสเตอร์ดังกล่าว สะท้อนภาพที่ชัดเจน ว่ามีจุดมุ่งหมายมุ่งไปยังกลุ่มเยาวชน เพื่อสร้างเสริมปลูกฝังทัศนคติที่ดีและหวังผลในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในกลุ่มของเยาวชนโดยเน้นไปยังการควบคุมมลพิษ และรักษาสิ่งแวดล้อม

(2) หัวเรื่อง “คิดก่อนซื้อ” เป็นชุดโปสเตอร์ 3 ชุด ประกอบด้วยเนื้อหาเพื่อสอนให้ซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ได้แก่ เพื่อตัวเองและลูกหลาน เริ่มที่ตัวคุณเอง และทุนการศึกษาจากขยะ ลักษณะเป็นภาพโปสเตอร์สี แสดงภาพผู้ใหญ่พร้อมกับเด็กจัดการกับสินค้าบริโภคและขยะ โปสเตอร์ชุดนี้มีเป้าหมาย เพื่อการส่งเสริมและรักษาสีสิ่งแวดล้อม และเสริมสร้างทัศนคติที่ดีและหวังผลในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของประชาชนโดยการแนะนำการบริโภคที่ปลอดภัย และการจัดการขยะที่เกิดจากการบริโภค

(3) หัวเรื่อง “คุณช่วยได้” เป็นชุดโปสเตอร์ 5 ชุด ประกอบด้วย ปัญหาขยะมูลฝอย ปัญหาน้ำเสีย ปัญหาพลังงาน มลพิษทางอากาศ และอนุรักษ์ป่าไม้ เป็นภาพแสดงลักษณะวิกฤตของสิ่งแวดล้อม และแนวทางที่มนุษย์จะช่วยให้ได้ โปสเตอร์ชุดนี้ มีเป้าหมายเพื่อให้ตระหนักในปัญหา และเกิดความรู้สึกที่อยากจะแก้ไขปัญหา และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่อาจจะก่อให้เกิดปัญหา

(4) หัวเรื่อง “ชุดทะเล” เป็นชุดโปสเตอร์ 4 ชุด ประกอบด้วย ป่าชายเลน หญ้าทะเล แนวปะการัง ท้องทะเล ลักษณะเป็นภาพสีโทนน้ำเงิน แสดงธรรมชาติของทะเลในรูปแบบการ์ตูน แสดงเป้าหมายให้ความรู้และปลูกฝังจิตสำนึกให้เกิดความรู้สึกรักทรัพยากรธรรมชาติทางทะเล ให้แก่ประชาชนทั่วไป โดยเฉพาะในกลุ่มเยาวชน ที่ศึกษาอยู่ในเขตพื้นที่ที่มีอาณาเขตติดต่อกับทะเล

(5) หัวเรื่อง “อากาศ” เป็นชุดโปสเตอร์ 2 ชุด ประกอบด้วย การลดและควบคุม และอากาศบริสุทธิ์ โดยมีเป้าหมายเพื่อเสริมสร้างทัศนคติที่ดีและหวังผลในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของประชาชน และการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาหมอกพิษในอากาศ

(6) หัวเรื่อง “ความหลากหลายทางชีวภาพ” เป็นชุดโปสเตอร์ 4 ชุด ประกอบด้วย ความหลากหลายทางชีวภาพคำจูนโลก บทบาทของชุมชนในการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ บทบาทของภาครัฐในการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ และปัญหาความสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพในประเทศไทย เป็นโปสเตอร์ในลักษณะต่อเนื่อง (series) ซึ่งต้องปิดประกาศไว้ในที่เดียวกัน เพื่อให้ผู้พบเห็นได้อ่านพร้อมกันทั้งหมด แล้วเกิดความเข้าใจในแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพ

(7) หัวเรื่อง “ขยะและกากของเสียอันตราย” เป็นชุดโปสเตอร์ 4 ชุด ประกอบด้วย ขยะและกากของเสียอันตราย แหล่งกำเนิด การมีส่วนร่วมของประชาชน และสถานการณ์และปัญหา ชุดนี้เป็นโปสเตอร์ในลักษณะต่อเนื่อง (series) เช่นเดียวกัน แต่เน้นไปยังการให้ความรู้ด้านกากของเสียอันตราย

(8) หัวเรื่อง “โลกร้อน” เป็นชุดโปสเตอร์ 4 ชุด ประกอบด้วย

ปรากฏการณ์สภาวะโลกร้อน สถานการณ์และปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบันและอนาคต การมีส่วนร่วมของประชาชน และแนวทางการแก้ไขระดับโลกและระดับประเทศ โปสเตอร์ชุดนี้ กำลังได้รับความนิยมนำอย่างสูง เนื่องจากปัจจุบัน สังคมไทยตื่นตัวในเรื่องโลกร้อนอย่างมาก โปสเตอร์ชุดนี้ เน้นไปยังการให้ความรู้เรื่องภาวะโลกร้อน พร้อมทั้งมีสาระสำคัญในภาพที่ 3 ที่เน้นแนวทางในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการฝ่าวิกฤตโลกร้อน

(9) หัวเรื่องปลุกย่อยอื่นๆ ที่ให้ความรู้และปลูกฝังจิตสำนึกเกี่ยวกับ

การรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และเสริมสร้างทัศนคติที่ดี ตลอดจนหวังผลในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของประชาชน ได้แก่ “พื้นที่ 3 ใน 4 ส่วนของโลก เป็นน้ำเสีย” “ฝุ่น” “โปรดคิดก่อนทิ้ง” “ป่าไม่มีคุณค่า อย่าให้เสียก่อนแล้วจึงคิดรักษา” “น้ำดีเพราะมีสายสะดือ” “ผ้าเหลืองกันน้ำ” “น้ำเสีย น้ำใส อยู่ในมือคุณ” และ “โปรดคิดก่อนทิ้ง”

โดยภาพรวมแล้ว โปสเตอร์ จะเน้นเนื้อหาสาระที่ให้ความรู้ทั่วไป และความรู้วิชาการ โดยมุ่งที่จะเข้าถึงประชาชนทั่วไป โดยอาจมีการเจาะจงกลุ่มเยาวชนในกรณีของโปสเตอร์สำหรับเยาวชน อาทิ แจวแหวน หรือชุดทะเล ในส่วนของเป้าหมายนั้น โปสเตอร์มีการหวังผลตั้งแต่การให้ความรู้ การปลูกฝังความรู้สึกหรือจิตสำนึก ไปจนถึงแนะวิธีการในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามขั้นตอนที่ได้มีการแนะนำไว้ โปสเตอร์เป็นสื่อที่สามารถให้ความรู้ที่หลากหลาย แต่ไม่ลงลึกในรายละเอียด เน้นการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายโดยตรง จากการรับรู้ด้วยการดูและอ่านที่ถูกผสมผสานไว้ด้วยการใช้สีสันและรูปแบบให้ดึงดูดความสนใจและเข้าใจ

2) หนังสือ เป็นสื่อที่กองส่งเสริมและเผยแพร่ผลิตให้กับกลุ่มผู้รับสารที่หลากหลาย และแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มประกอบด้วย หนังสือรวมบทความ หนังสือเผยแพร่ความรู้ และหนังสือคู่มือ (ดูตัวอย่างหน้าปกหนังสือในภาคผนวก ค)

(1) หนังสือรวมบทความชุด “เมื่อปลาจะกินดาว”

กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม ได้ร่วมมือกับชมรมนักข่าวสิ่งแวดล้อมจัดทำหนังสือ “เมื่อปลาจะกินดาว” มาตั้งแต่ปี 2544 โดยในแต่ละเล่มจะมีการคัดเลือกนักข่าวสายสิ่งแวดล้อมมาเขียนบทความที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เป็นที่สนใจของประชาชนในแต่ละรอบ เพื่อสะท้อนภาพรวมสิ่งแวดล้อม และพยากรณ์ทิศทางสิ่งแวดล้อมในระยะยาว นอกจากนี้ ยังเป็นเวทีสำหรับพัฒนาทักษะของนักข่าวสายสิ่งแวดล้อม ในการทำข่าวเชิงสืบสวน การค้นคว้าข้อมูลวิชาการ และการนำเสนอด้วยรูปแบบสารคดีที่อ่านง่าย นักข่าวที่ได้รับการคัดเลือกจะส่งเรื่องเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม

เข้าประกวด ผู้ชนะการประกวด 10 เรื่องในรอบปีที่ผ่านมา จะได้รับการตีพิมพ์บทความในปีถัดไป สำหรับปัจจุบัน เล่มล่าสุด คือ "เมื่อปลาจะกินดาว" 6 หรือรายงานสถานการณ์สิ่งแวดล้อม 10 เรื่องเด่น ในรอบปี 2549

เนื้อหาใน "เมื่อปลาจะกินดาว" มีเป้าหมายหลัก เพื่อให้เกิดความรู้สึก ร่วมหรือปลูกฝังจิตสำนึกในปัญหาสิ่งแวดล้อมที่สำคัญที่ประเทศไทยกำลังเผชิญอยู่ โดยมีแนวคิด เพื่อให้เกิดความรู้สึก เนื้อหาสาระส่วนใหญ่พัฒนาเรื่องจากสาระที่เป็นเนื้อหาวิชาการ ไปจนถึงงานวิจัย ที่มีการวิเคราะห์ข้อมูลทางวิทยาศาสตร์สนับสนุน โดยมีจุดสนใจอยู่ที่การใช้ภาษาในรูปแบบของการเขียนแบบสื่อมวลชน ที่มีถ้อยความให้เกิดความตื่นเต้น และมีอารมณ์ร่วมเหมือนกับการอ่าน หนังสือพิมพ์ หรือนวนิยาย อาทิ เกิด อารมณ์เศร้า สงสารและเสียตาย เมื่ออ่านเรื่อง ช้างบ้านเหยื่อ ผลประโยชน์ ภูมิปัญญาที่หายไปในพื้นที่สามน้ำ หรืออารมณ์ร่วมในการต่อต้านการเปลี่ยนแปลง อาทิ เรื่องแปลงที่ดินเป็นทุนนโยบายที่ไม่แก้ปัญหา เส้นทางลัดสู่ภาคใต้.. เพื่อใคร เชื้อนสาละวิน ผืนยิ่งใหญ่ของนักสร้างเขื่อน ผืนร้ายของสายน้ำ ฯลฯ

ลักษณะเนื้อหาของสารที่มีการเผยแพร่ในหนังสือ "เมื่อปลาจะกินดาว" ซึ่งเป็นบทความที่สรรสร้างโดยนักข่าวสายสิ่งแวดล้อมส่วนใหญ่ นั้น เป็นสถานการณ์ความขัดแย้งเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศ โดยเฉพาะในยุคของรัฐบาลชุดพันตำรวจเอกทักษิณ ชินวัตร ซึ่งมีโครงการขนาดใหญ่หลายโครงการที่ริเริ่มขึ้น และมีกระแสการต่อต้านจากประชาชนในหลายพื้นที่ รวมทั้งองค์กรเอกชนเพื่อการพัฒนา กล่าวคือในการพัฒนาประเทศจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและปรับเปลี่ยนสิ่งแวดล้อมในรูปแบบต่าง ๆ ก็เป็นประเด็นหนึ่งที่สื่อมวลชนให้ความสนใจอย่างมาก โดยเฉพาะเมื่อโครงการใดโครงการหนึ่งก่อให้เกิดประเด็นความขัดแย้ง อาทิ การสร้างเขื่อน การสร้างโรงงานอุตสาหกรรม เป็นต้น การใช้สื่อของกลุ่มต่าง ๆ ในสถานการณ์ความขัดแย้งน่าสนใจมาก เพราะความขัดแย้งในด้านสิ่งแวดล้อมนี้ มักเกิดความขัดแย้งระหว่างสื่อเองด้วย กล่าวคือ สื่อต่างๆ พยายามทำหน้าที่อย่างเต็มที่ และก็มีนัยด้านทุนนิยมอยู่เบื้องหลังด้วยนั่นเอง

ดังนั้น สิ่งที่น่าสนใจก็คือ การก่อรูปของวาทกรรม ตามแนวคิดทฤษฎีวิพากษ์ ของฟูโกต์ที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจกับความรู้ ที่แต่ละฝ่ายหยิบยกขึ้นมาอ้าง เพื่อหาความชอบธรรมให้กับเหตุผลของฝ่ายตนในสถานการณ์ความขัดแย้งนั่นเอง ในกรณีความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อม เราจะพบวาทกรรมสำคัญ ๆ ที่แสดงออกมาโดยสื่อต่างๆ และ "เมื่อปลาจะกินดาว" เป็นหนังสือที่กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม ร่วมมือกับชมรมนักข่าวสิ่งแวดล้อม เพื่อนำเสนอรายงานสถานการณ์สิ่งแวดล้อม 10 เรื่องในรอบปีนั้น ๆ เนื้อหาสาระเน้นการสรุป

ความคิดรวบยอดของวาทกรรมที่เกิดขึ้นในแต่ละยุค โดยให้ผู้อ่านคิดตามมากกว่าที่จะสรุปความคิดรวบยอดให้กับผู้อ่าน ดังนี้

วาทกรรมว่าด้วยการพัฒนา เป็นวาทกรรมหลัก ที่ฝ่ายรัฐ หรือฝ่ายสนับสนุนให้เกิดโครงการมักใช้ในการสร้างความชอบธรรมในการก่อสร้างโครงการ โดยให้เหตุผลว่าโครงการดังกล่าว ต้องดำเนินไปเพื่อการพัฒนาประเทศ เช่น ความต้องการพลังงาน และที่เพิ่มมากขึ้น จึงจำเป็นต้องมีโครงการส่งท่อก๊าซ หรือ เขื่อนขนาดใหญ่

วาทกรรมว่าด้วยการอนุรักษ์ เป็นวาทกรรมที่ฝ่ายคัดค้านใช้เป็นประเด็นหลักสำหรับการต่อสู้กับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานขนาดใหญ่ หรือกิจกรรมใด ๆ ที่ฝ่ายรัฐ หรือเอกชนพยายามพัฒนาขึ้นในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง ด้วยเหตุผลที่ว่าโครงการนั้นจะมีผลทำลายสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ ความหลากหลายทางธรรมชาติ และความสมดุลของระบบนิเวศ

วาทกรรมว่าด้วยสิทธิมนุษยชน เป็นวาทกรรมอีกเรื่องหนึ่งที่ฝ่ายคัดค้าน ไม่ว่าจะอยู่ในแง่มุมของสื่อประเภทใด สถานการณ์ใดใช้เป็นข้อต่อรองร่วมด้วยเสมอ โดยเฉพาะหากโครงการดังกล่าวมีการไล่ที่ เวรคืน หรือห้ามใช้ประโยชน์ จนปัจจุบัน นัยของคำว่า "สิทธิมนุษยชน" ในมโนทัศน์ที่ถูกสร้างขึ้นในสังคมไทย ได้กลายเป็นคำศัพท์สำหรับการต่อต้านและเรียกร้อง และมักเป็นคำที่กลุ่มคัดค้านต่าง ๆ ใช้เป็นวาทกรรมในการต่อสู้

วาทกรรมว่าด้วยองค์ความรู้ เป็นวาทกรรมที่มักได้รับความสำคัญทีหลังในการใช้สื่อต่าง ๆ แต่มักเสนอคำตอบสุดท้ายให้กับปรากฏการณ์ต่าง ๆ วาทกรรมนี้เกิดขึ้นต้องใช้ระยะเวลา เพราะต้องอาศัยการรวบรวมข้อมูลและผลงานวิจัย ในตอนแรกก็มักเป็นวาทกรรมที่ไม่มีแรงดึงดูดความสนใจแก่ผู้บริโภคข่าวในสายตาของสื่อ วาทกรรมองค์ความรู้ มักจะได้รับความสนใจเมื่อปัญหาหรือประเด็นความขัดแย้งต่าง ๆ เริ่มมีความรุนแรงขึ้น และสื่อจะดึงนักวิชาการเข้ามามีส่วนร่วม ในการอภิปรายหาข้อเท็จจริง อย่างไรก็ตามวาทกรรมว่าด้วยองค์ความรู้ในหลายกรณีก็เพิ่มความรุนแรงให้กับปัญหาความขัดแย้ง ถ้าฝ่ายคัดค้านมองว่า เป็นเครื่องมือร่วมสนับสนุนวาทกรรมว่าด้วยการพัฒนาและนำเสนอข้อเท็จจริงเพียงด้านเดียว

"เมื่อปลาจะกินดาว" จึงเป็นหนังสือที่รวบรวมบทความที่เน้นการหาบทสรุปอันหลากหลายของประเด็นเนื้อหาต่างสิ่งแวดลอมที่ได้รับการวิเคราะห์ผ่านมุมมองของสื่อมวลชนที่ติดตามประเด็นข่าวสารเรื่องนั้น ๆ อย่างใกล้ชิด ในวิธีของนักข่าวสายสิ่งแวดลอม ดังนั้น เนื้อหาสารที่สื่อผ่านบทความในหนังสือชุด "เมื่อปลาจะกินดาว" จึงสอดแทรกวาทกรรมในรูปแบบ ต่าง ๆ เพื่อโน้มน้าวให้ผู้อ่านคล้อยตามกระแสความคิดในประเด็นด้านสิ่งแวดลอมในแต่ละเรื่อง ตัวอย่างของชื่อเรื่องบทความ และการแสดงวาทกรรมของผู้เขียนที่น่าสนใจ ตามตารางที่

ตารางที่ 4.3 ตัวอย่างของบทความใน"เมื่อปลาจะกินดาว"และวาทกรรมสะท้อนออกมาในมุมมองการวิเคราะห์ของนักข่าวสายสิ่งแวดล้อม

เล่ม	ชื่อหัวข้อ	ผู้เขียน	วาทกรรม
3	กล้าใหม่ที่ขายเลน	แม่นวาด ฤๅญชร ณ อยุธยา	การอนุรักษ์
3	ผ่าเอ็นซีไอสิ่งแวดล้อม นักบุญหรือคนบาปของสังคม	เสาวลักษณ์ ตั้งแสงประทีป	การพัฒนา/ การอนุรักษ์
3	แปลงที่ดินให้เป็นทุน นโยบายที่ไม่แก้ปัญหา	นิพนธ์ ตั้งแสงประทีป	การอนุรักษ์
3	พันธะสัญญาด้านสิ่งแวดล้อม จากข้อตกลงสิ่งแวดล้อมสู่ข้อตกลงทางการค้า	พอพจน์ ช้างเยาว์	องค์ความรู้
4	เส้นทางลัดสู่ภาคใต้ เพื่อใคร	เกสร สิทธิหนิว (สารคดี)	การอนุรักษ์
4	เขื่อนสาละวิน ผืนยิ่งใหญ่ของนักสร้างเขื่อน ผืนร้ายของสายน้ำ	ฐิติวัฒน์ เดชาวัฒนากุล	การอนุรักษ์
4	สัญญาณอันตรายจากใช้หัตถ์นก	อัญชิสา วชิระเศรษฐ์ (สำนักข่าวไทย)	องค์ความรู้
5	โครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ "น้ำร่อง" หรือ "ลงร่อง"	ภาสกร จำลองราช (มติชน)	สิทธิ มนุษยชน
5	ความเครียดของแผ่นดิน เพียงธรรมชาติหรือมนุษย์อยู่เบื้องหลัง	จิตติมา บ้านสร้าง (ITV)	องค์ความรู้ และอนุรักษ์
5	ไบโอดีเซล-แก๊สโซฮอล ดาวรุ่งพุ่งแรงยุคน้ำมันแพง	มุจลินทร์ เพ็ชรรุ่ง (จีจีนิวส์)	การพัฒนา และอนุรักษ์
6	ผลไม้ของบ้านสวนฝั่งธน นนทบุรี ของดีที่ใกล้สูญพันธุ์	เกสร สิทธิหนิว (สารคดี)	การอนุรักษ์ และสิทธิ มนุษยชน
6	น้ำแข็งละลาย ปฐมบทจากผลกระทบโลกร้อน	จิตติมา บ้านสร้าง (ITV)	องค์ความรู้
6	สงคราม ลุ่มน้ำแห่งความหวัง	นลินี เสนะรัตน์ (ITV)	การอนุรักษ์
6	สินค้าไทยเกรดเอ คุณภาพแรงงานไทยเกรดเลว	กุลธิดา สามะพุทธิ (Bangkok Post)	สิทธิ มนุษยชน

“เมื่อปลาจะกินดาว” ได้รวบรวมรายงานสิ่งแวดล้อม 10 เรื่องในรอบปี ที่ฉายเห็นการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมของทั้งภาครัฐและเอกชน ตลอดจนองค์การพัฒนาเอกชนที่มีความเกี่ยวข้องยึดโยงกัน รวมทั้งยังสะท้อนให้เห็นปัญหาของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การนำเสนอของบทความใน “เมื่อปลาจะกินดาว” ได้สะท้อนให้เห็นชัดของภาพการพัฒนาว่าทกรรมที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม ในแง่มุมของนักข่าวสายสิ่งแวดล้อม ที่ตระหนักดีว่าประเด็นปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ที่มีการโต้แย้งวิพากษ์วิจารณ์ หรือกล่าวขวัญถึงในสังคมไทยนั้น มีกระบวนการต่อสู้ในเชิงวาทกรรมอยู่ด้วย เพื่อให้ฝ่ายที่เป็นปฏิปักษ์กันนั้น ได้รับการยอมรับจากคนหมู่มาก และเกิดกระแสรับรองวาทกรรมที่เกิดขึ้นบนทิศทางของตน

หัวเรื่องที่น่าสนใจหลายหัวข้อ ได้สะท้อนการวิพากษ์สิ่งที่รัฐบาลกำลังพยายามจัดการ ตัวอย่างที่น่าสนใจ อาทิเช่น

เรื่อง “โครงการที่ดินให้เป็นทุน...นโยบายที่ไม่แก้ปัญหา” โดย นิพนธ์ ตั้งแสงประทีป ได้เขียนวิพากษ์นโยบายของรัฐบาลเรื่องการแปลงทรัพย์สินให้เป็นทุนที่รัฐบาลอนุญาตให้ประชาชนที่มีสิทธิครอบครองที่ดินทำกินในพื้นที่เขตป่าสงวน สามารถนำสิทธิมาเป็นหลักทรัพย์ค้ำประกันเงินกู้ได้ ซึ่งผู้เขียนเห็นว่า แนวทางดังกล่าวจะบั่นทอนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและการพัฒนาที่ยั่งยืน บรรณาธิการยังช่วยตอกย้ำเหตุผล โดยการนำบทวิเคราะห์ของผู้เขียน ได้แก่ วารินทร์ วงศ์หาญเชาว์ ผู้อำนวยการมูลนิธิสถาบันที่ดิน ว่า “นโยบายการแปลงสินทรัพย์ให้เป็นทุนโดยเปิดโอกาสให้เกษตรกรนำ ส.ป.ก. ไปกู้เงินได้ จะทำให้เกษตรกรเป็นหนี้มากขึ้น ทำที่สุด ก็เหมือนเงินกองทุนหมู่บ้านที่ชาวบ้านกู้เงินไปชำระหนี้อื่นที่มีอยู่ และต้องหาเงินนอกกระบบมาชำระหนี้กองทุนหมู่บ้าน ทำให้เกิดวงจรหนี้ที่ไม่จบสิ้น” ด้วยเหตุนี้ วาทกรรมด้านการพัฒนาเศรษฐกิจที่รัฐบาลยุคพันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร ใช้เป็นจุดขายในทางการเมือง จึงได้รับการต่อต้านในเวทีนี้ประการหนึ่ง

เรื่อง “ความเครียดของแผ่นดิน เพียงธรรมชาติหรือมนุษย์อยู่เบื้องหลัง” ซึ่ง จิตติมา บ้านสร้าง สถานีโทรทัศน์ ไอ ที วี เป็นผู้เขียน เป็นบทความสะท้อนประเด็นที่ก่อให้เกิดการตื่นตัวของสังคมไทยอย่างมากในปี 2548 หลังจากการเกิดปรากฏการณ์สึนามิ เมื่อปลายปี 2547 ผู้เขียนพยายามพัฒนาว่าทกรรมที่เป็นบทสรุปแห่งองค์ความรู้ของเหตุและผลในการเกิดแผ่นดินไหว โดยผู้เขียนพยายามประมวลข้อมูลและผลการศึกษาทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการเกิดปรากฏการณ์แผ่นดินไหว เพื่ออธิบายสาเหตุของการบรรจบกันของมวลน้ำที่อาจก่อให้เกิดแผ่นดินไหว อาทิ การสูบน้ำมัน การบรรจบความดันใต้พิภพ เช่น อัดกลับน้ำเสีย การทำเหมืองใต้พิภพ นอกจากนั้นยังรวมการทดลองระเบิดนิวเคลียร์ เป็นต้น ซึ่งองค์ความรู้ที่ผู้เขียนพยายามชักจูงสู่การใช้เหตุผลนั้น มุ่งเน้นไปสู่การสร้างวาทกรรมด้านการอนุรักษ์ มากกว่าการสร้างวาทกรรมว่า

ด้วยองค์ความรู้ ทั้งนี้ เนื่องจากผู้เขียนหลีกเลี่ยงที่จะพูดประเด็นทางวิชาการว่าด้วยธรรมชาติของเปลือกโลก ที่มีแผ่นพิภพ (plate) แยกกันอยู่และมีการเคลื่อนไหวโดยธรรมชาติตลอดเวลา ซึ่งสถานการณ์นี้เป็นปัจจัยหลักที่ก่อให้เกิดปรากฏการณ์แผ่นดินไหว ผู้เขียนได้ตั้งประเด็นของแผ่นดินไหวมาสร้างวาทกรรมให้ทุกคนหยุดทำลายและร่วมกันอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

เรื่อง “สินค้าไทยเกรดเอ คุณภาพชีวิตแรงงานไทย เกรดเลว” ของ กุลธิดา สามะพุทธิ “เมื่อปลาจะกินดาว” เล่ม 6 เป็นบทความที่เน้นวาทกรรมเรื่องสิทธิมนุษยชน โดยเฉพาะในสถานการณ์ของการเน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจ แรงงานจำนวนมากของไทยต้องตกอยู่ในสภาพของการผลิตที่กดขี่ ค่าแรงขั้นต่ำ ขาดระบบสวัสดิการที่ดี และอยู่ในชั่วโมงการทำงานเกินความเหมาะสม ดังนั้น บทความในลักษณะนี้ สะท้อนปรากฏการณ์การต่อสู้ในประเด็นด้านสิ่งแวดล้อม มักมีวาทกรรมด้านสิทธิมนุษยชนเข้ามาปะปนด้วยเสมอ เนื่องจากการอยู่ในสภาพแวดล้อมและมีคุณภาพชีวิต เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์

เรื่อง “ผ่าเอ็นจีโอสิ่งแวดล้อม นักบุญหรือคนบาปของสังคม” โดย เสาวลักษณ์ ตั้งแสงประทีป เป็นบทความด้านสิ่งแวดล้อมของสื่อมวลชนด้านสิ่งแวดล้อมที่มีลักษณะพิเศษเนื่องจากบทความฉบับดังกล่าว มีการต่อสู้ทางวาทกรรมกายตนเอง โดยปกติแล้ว มโนทัศน์ของนักข่าวสายสิ่งแวดล้อม มักให้น้ำหนักกับวาทกรรมด้านสิ่งแวดล้อมและสิทธิมนุษยชนมากกว่าวาทกรรมด้านการพัฒนา ซึ่งเป็นสิ่งซึ่งฝ่ายรัฐบาล หรือองค์กรผู้มีอำนาจในสังคม มักใช้เป็นคำอธิบายให้สังคมตระหนักในประโยชน์ของการพัฒนาในรูปแบบต่างๆ ที่อาจแลกมาด้วยการสูญเสียทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อม ผู้เขียนได้พยายามหยิบยกประเด็นมุมมองที่สังคมหลายส่วนมีต่อเอ็น จี โอ ในสังคมไทย ว่าหลายครั้งก็ไม่ได้เป็นไปเพื่อสิ่งแวดล้อม แต่เป็นเพียงเพื่อเศรษฐกิจปากท้องของตนเอง พร้อมทั้งมีการตอกย้ำมุมมองของอำนาจฝ่ายการเมือง โดยการอ้างอิงคำกล่าวของ พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร อดีตนายกรัฐมนตรีว่า “พวกเอ็นจีโอเป็นองค์กรที่รับเงินต่างชาติเพื่อบ่อนทำลายความมั่นคง เป็นพวกที่ชอบต่อต้านประท้วงและคัดค้านโครงการต่างๆ ของรัฐ พวกนี้รับเงินจากต่างชาติมาก่อความวุ่นวาย ต่อต่างชาติจะไม่ให้เงินช่วยเหลือ เขาจะย้ายไปช่วยประเทศอื่นที่กำลังพัฒนาแทน เพราะประเทศไทย รัฐบาลนี้ได้แก้ปัญหาไปหมดแล้ว” ในขณะเดียวกัน ก็มีการประนีประนอมในการดึงเอาวาทกรรมด้านการอนุรักษ์มาเป็นจุดขมวดปมในประเด็น “เอ็นจีโอสีเขียว จำเลยของภาครัฐ” แสดงให้เห็นว่ามุมมองของรัฐบาลที่มุ่งเน้นการลงทุนและการพัฒนา อาจมีมุมมองที่คลาดเคลื่อนกันกลุ่มที่เคลื่อนไหวด้านสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งตั้งคำถามว่าความสำเร็จ และประสิทธิภาพของการดำเนินงานที่ภาครัฐใช้อ้างนั้น ใช้นิยามเดียวกับมุมมองของเอ็นจีโอด้านสิ่งแวดล้อมหรือไม่

นอกจากนั้น เรื่องราวส่วนใหญ่ที่นักข่าวสายสิ่งแวดล้อมนิยมนำเสนอ มักสะท้อนวาทกรรมด้านการอนุรักษ์เป็นหลัก อาทิ “ผลไม้บ้านสวนผึ้ง-นนทบุรี ของดีที่ใกล้สูญพันธุ์” “เหมืองแร่โปแตช ผลประโยชน์ชาติ หรือผลประโยชน์ใคร” “4 เส้นทางลัดสู่ภาคใต้ : เพื่อใคร” “เขื่อนสาละวิน ผันยิ่งใหญ่ของนักสร้างเขื่อน ผันร้ายของสายน้ำ” “การก่อสร้างท่าอากาศยานมาเลเซียที่จังหวัดสงขลา” “การต่อต้านโรงไฟฟ้าหินกรูด – ป่อนอก ประจวบคีรีขันธ์” กระแสการคัดค้านโครงการขนาดใหญ่ หรือ Mega Project ของรัฐบาล พันตำรวจเอก ทักษิณ ชินวัตร เป็นประเด็นที่มีการก่อรูปทางวาทกรรมของการต่อสู้ระหว่างประเด็นด้านการอนุรักษ์ และการพัฒนาเสมอ ในขณะที่นักข่าวสายสิ่งแวดล้อมจำนวนมากก็มีความโน้มเอียงในการนำเสนอวาทกรรมด้านการอนุรักษ์ ซึ่งในหลายกรณี มีวาทกรรมด้านองค์ความรู้ และสิทธิมนุษยชนช่วยสนับสนุน

2) หนังสือเฉพาะเรื่องที่ให้ความรู้ด้านสิ่งแวดล้อม

หนังสือเฉพาะเรื่องที่ให้ความรู้สิ่งแวดล้อม เป็นหนังสือที่มีเป้าหมายหลักเพื่อให้ความรู้ด้านสิ่งแวดล้อม ที่มีการเจาะจงกลุ่มเป้าหมายต่างๆ กันไป และมีการจำแนกวิธีการให้ข้อมูลในแนวทางที่แตกต่างกันไปด้วย ตัวอย่างของหนังสือเฉพาะเรื่องที่มีการผลิตและได้รับความนิยมจากประชาชน ประกอบด้วย

(1) *ความรู้สิ่งแวดล้อม* เป็นหนังสือที่ให้ความรู้ทั่วไป และวิธีปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม อาทิ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การมีส่วนร่วมในการจัดการขยะชุมชน การผลิตและการบริโภคที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม การจัดการสิ่งแวดล้อมเมือง การอนุรักษ์ป่าไม้ การอนุรักษ์ดิน การอนุรักษ์แม่น้ำ คูคลอง แนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อม และสิ่งแวดล้อมศึกษา หนังสือเล่มนี้ ให้นอกจากจะให้ความรู้แก่ประชาชนทั่วไปแล้ว ยังมีความมุ่งหวังให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้วย

(2) *ความรู้สิ่งแวดล้อมสำหรับครูระดับมัธยม* เน้นการให้ข้อมูลความรู้ในภาพรวมทางวิชาการโดยมีกลุ่มเป้าหมายเฉพาะคือครูที่จะนำไปถ่ายทอดให้เด็กนักเรียนในระดับโรงเรียนมัธยม สามารถแบ่งเนื้อหาออกได้ 5 เรื่องใหญ่ ๆ ได้แก่ ทรัพยากรดิน ทรัพยากรน้ำ มลพิษทางน้ำ สารพิษทางการเกษตร และขยะมูลฝอย เนื้อหาสำคัญเหล่านี้ ได้มีการเริ่มต้นด้วยความคิดรวบยอด และมีการอธิบายในรายละเอียดต่าง ๆ

(3) *ความรู้เรื่องสารพิษและสารอันตรายภายในบ้าน* เป็นหนังสือที่ให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้สารพิษและสารเคมีต่าง ๆ ในบ้าน ซึ่งอาจมีอันตรายต่อผู้ใช้ที่เป็นประชาชนทั่วไป หนังสือเล่มนี้ ได้ให้ข้อมูลที่สรุปเกี่ยวกับประเภทสารพิษ พร้อมทั้งรวบรวมสัญลักษณ์ที่ใช้ในสังคมเกี่ยวกับการเตือนภัยในเรื่องสารพิษและสารอันตราย

(4) การป้องกันผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากการเกษตร เป็นหนังสือที่เน้นกลุ่มผู้ฟังในพื้นที่การเกษตร ในชนบท โดยมีการบรรยายให้ความรู้ และแสดงแนวทางในการป้องกันการเกิดผลกระทบจากการใช้ยาฆ่าแมลงและปุ๋ย

(5) การพัฒนาเมืองยั่งยืน เป็นหนังสือที่เน้นเผยแพร่ความรู้ในการพัฒนาเมือง หรือเทศบาล เพื่อให้การพัฒนาเกิดขึ้นอย่างยั่งยืน

(6) วรรณกรรมเยาวชน อาทิ นิทานสำหรับเด็กเรื่อง หัวหมอน โลมาพะเนจร และ จากน้ำสู่ฟ้า จากป่าสู่นคร และรายงานสถานการณ์สิ่งแวดล้อม ฉบับเยาวชน

3) จุลสารและคู่มือปฏิบัติ

หนังสือประเภทคู่มือปฏิบัติ เป็นหนังสือที่มีการบอกแนวทางปฏิบัติ ด้านสิ่งแวดล้อม โดยมีจุดมุ่งหมายที่ชัดเจน เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ได้แก่

- จุลสารความหลากหลายชีวภาพ
- จุลสารทรัพยากรชายฝั่งทะเล
- จุลสารขยะและกากของเสียอันตราย
- เคล็ดลับในการกำจัดขยะและการคัดแยกขยะรีไซเคิล
- คู่มือ การใช้น้ำให้เกิดประโยชน์สูงสุด
- คู่มือ การปลูกต้นไม้สำหรับประชาชน
- คู่มือ การลดขยะและการใช้ประโยชน์จากของใช้แล้ว
- คู่มือ การทำปุ๋ยจากขยะย่อยสลายได้
- คู่มือ การจัดการสิ่งแวดล้อมในศาสนสถาน
- คู่มือคลองสวยน้ำใส
- คู่มือเลือกซื้อสินค้าและบริการที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม
- คู่มือถุงใหญ่ใบเดียว

ทั้งหมดได้มีการแนะวิธีและขั้นตอนในการดำเนินการเพื่อให้เกิดการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม นอกจากคู่มือปฏิบัติการแล้ว ยังมีคู่มือในการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในด้านกฎหมายอีก 6 เล่มที่ได้มีการจัดพิมพ์เผยแพร่เรื่อง ได้แก่

- คู่มือ กฎหมายสิ่งแวดล้อมสำหรับประชาชน – มลพิษทางน้ำ
- คู่มือ กฎหมายสิ่งแวดล้อมสำหรับประชาชน – มลพิษอื่นและของเสียอันตราย
- คู่มือ กฎหมายสิ่งแวดล้อมสำหรับประชาชน – สิทธิและหน้าที่

- พรบ. ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 เล่ม 1
- พรบ. ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 เล่ม 2
- พรบ. ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม (ฉบับแปลภาษาอังกฤษ)

สื่อดังกล่าวเน้นการให้สารที่เป็นความรู้ที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายสิ่งแวดล้อมเป็นหลัก โดยไม่เฉพาะเจาะจงกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง

4) *สื่อสำเร็จรูป/ 2 ชุด* ได้แก่ การสอนสิ่งแวดล้อมศึกษา ซึ่งเป็นคู่มือครูระดับมัธยมศึกษา และเมืองยั่งยืน ซึ่งเป็นสื่อสำหรับอบรมถ่ายทอดความรู้ให้แก่บุคคลและเยาวชน ที่อาศัยอยู่ในเมือง โดยเฉพาะในชุมชนที่มีความเป็นอยู่แออัด

5) *แผ่นพับ* ซึ่งเน้นสำหรับการประชาสัมพันธ์ผลงานขององค์กร พร้อมทั้งให้ความรู้ที่เป็นประโยชน์อย่างกระชับ ได้แก่ แนะนำกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติทางทะเล ระบบสืบค้นสิ่งแวดล้อม และจดหมายข่าว ทสม.

สรุปแล้ว การใช้สื่อผ่านสิ่งพิมพ์นั้น ให้สารตั้งแต่ข้อมูลทั่วไป ข้อมูลเชิงวิชาการ การวิจัย การประชาสัมพันธ์ผลงาน ไปตามเนื้อหาและกลุ่มเป้าหมายของสิ่งพิมพ์นั้น ๆ โดยกลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ความสนใจด้านสิ่งแวดล้อมและรักการอ่าน ดังนั้น กลุ่มที่มักได้รับการจัดสรรให้รับสื่อในด้านนี้มากกว่าประชาชนกลุ่มอื่น คือ ครู อาจารย์ และนักเรียนนักศึกษา ซึ่งอยู่ในวงการศึกษาล่าเรียน และเป็นเป้าหมายของกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม ที่ระบุไว้ว่า “เยาวชนรุ่นใหม่ ใส่ใจสิ่งแวดล้อม”

2.3.2 การใช้สื่อวิทยุและโทรทัศน์

กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมได้ใช้สื่อทางวิทยุโทรทัศน์ เพื่อรณรงค์ในด้านการส่งเสริมและรักษาสิ่งแวดล้อมและการประชาสัมพันธ์ผลงานของกรม ซึ่งการดำเนินการโดยส่วนใหญ่มีลักษณะไม่ต่อเนื่อง หรือเป็นรายการประจำ แต่แผนการทำงานขึ้นอยู่กับการงบประมาณที่ได้รับการจัดสรร และประเด็นสำคัญด้านสิ่งแวดล้อม ที่เป็นประเด็นหลักในกระแสสังคมในช่วงเวลานั้น

1) *สื่อวิทยุ* จะใช้แนวทางในการว่าจ้างจัดทำสัปดาห์ด้านสิ่งแวดล้อม ออกแทรกในรายการข่าวภาคบังคับของกรมประชาสัมพันธ์ในช่วงที่มีการนำเสนอข่าว เช่น ในช่วงฤดูร้อน จะมีการเผยแพร่สัปดาห์ด้วยขั้นตอนการเผาในที่โล่ง เผยแพร่ให้แก่ประชาชนได้รับฟัง เพื่อให้เกิดการเผาในที่โล่งถูกวิธีและไม่ลุกลาม ไปยังเรือนสวนไร่นาของผู้อื่น เป็นต้น

2) การใช้สื่อโทรทัศน์ โดยมีรายการสำคัญ ดังนี้

(1) รายการเปิดโลกสีเขียว ซึ่งผลิตออกอากาศมีดังนี้

- ชุดที่ 1 ผลิตในปี 2547 มี 42 ตอนๆ ละ 25 นาที ออกอากาศวันเสาร์ เวลา 06.00 – 06.30 น. ทางสถานีโทรทัศน์ ITV

- ชุดที่ 2 ผลิตในปี 2548 มี 52 ตอนประกอบด้วยสารคดีสั้น ความยาวประมาณ 5-7 นาที และสารคดีหลักยาวประมาณ 10-15 นาที ออกอากาศวันเสาร์ เวลา 06.00 – 06.30 น. ทางสถานีโทรทัศน์ ITV เริ่มตั้งแต่กลางเดือนมีนาคม 2548 และไปสิ้นสุดปลายเดือนธันวาคม 2548 โดยในช่วงพักรายการจะมีการแทรกข่าวที่เป็นรายงานสีเขียว และภารกิจด้านสิ่งแวดล้อมของหน่วยงานต่าง ๆ ที่มีกิจกรรมส่งเสริมการรักษาสิ่งแวดล้อม เช่นกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย และการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย เป็นต้น

(2) รายการสถานการณ์ข่าวสิ่งแวดล้อม ผลิตในปี 2547 และออกอากาศทางช่อง 7 ช่วงเดือน พฤษภาคม – ตุลาคม 2547 รวม 128 ตอน รูปแบบรายการเป็นการนำเสนอข่าวสารประเด็นการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ได้รับความสนใจจากประชาชนในขณะนั้น

(3) รายการสิ่งแวดล้อมเพื่อชีวิต ผลิตในปี 2548-2549 และออกอากาศ ทางช่อง 5 ในช่วงข่าวภาคค่ำตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2548 – 28 มกราคม 2549 รวม 120 ตอน เป็นการนำเสนอผลงานจากบทบาทและภาระหน้าที่ของหน่วยงานราชการภายใต้สังกัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

(4) สารคดีเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ชุด พระผู้เป็นพลังของแผ่นดิน ออกอากาศทางช่อง 7 ในปี 2548 จำนวน 50 ตอนๆ ละ 1 นาที เป็นสารคดีนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอันมีคุณูปการต่อวิถีชีวิตของพลกนิกร

(5) สารคดีเทิดพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ชุดราชินีของแผ่นดิน เนื่องในวโรกาสทรงพระชนมายุครบ 72 พรรษา ออกอากาศทางช่อง 7 ในปี 2548 จำนวน 50 ตอนๆ ละ 1 นาที เป็นสารคดีนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับพระราชกรณียกิจของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

(6) สารคดีเชิงข่าว เรื่องการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจากธรณีพิบัติภัยสึนามิ 50 ตอน ออกอากาศก่อนข่าวภาคค่ำ 20.00 น. ทุกสถานี ระหว่างวันที่ 20 มีนาคม - 8 พฤษภาคม 2548

เนื่องจากกลุ่มเป้าหมายของการใช้สื่อวิทยุโทรทัศน์เป็นวงกว้าง และไม่สามารถควบคุมประเภทของผู้รับสารได้ เนื้อหาสารที่เผยแพร่ผ่านสื่อเหล่านี้ มีลักษณะเป็นข้อมูล

ทั่วไป และข้อมูลประชาสัมพันธ์องค์กร โดยมีการสร้างบรรยากาศของสาระเน้นไปในทางที่ให้เกิดความรู้สึกร่วมคล้าย ๆ กับบทความในหนังสือ “เมื่อปลาจะกินดาว” แต่จะไม่มีรายละเอียดเชิงวิเคราะห์วิพากษ์ เนื่องจากข้อจำกัดในส่วนของเวลาในการนำเสนอ อย่างไรก็ตามสิ่งที่สื่อวิทยุและโทรทัศน์ ได้เปรียบคือการที่สารเข้าสู่ผู้รับสารได้โดยง่าย ไม่ต้องใช้ความพยายามในการอ่าน โดยเฉพาะสำหรับสื่อโทรทัศน์ ซึ่งจะให้ทั้งภาพและเสียง สื่อประเภทนี้จึงเป็นสื่อที่มีพลังอำนาจมากในการรณรงค์และประชาสัมพันธ์ เพื่อให้ประชาชนเกิดความรู้สึกร่วม ทั้งนี้สามารถแบ่งกลุ่มของรายการแต่ละตอนออกเป็นกลุ่มที่น่าสนใจได้ดังนี้

ตารางที่ 4.4 ตัวอย่างเนื้อหาสาระของรายการเปิดโลกสีเขียวที่ผลิตในปี 2547

เนื้อหาสาระ	ชื่อตอน
1. การปลูกฝังจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์	ตอนที่ 1 ทะเลสาบสงขลา บนความเปลี่ยนแปลง ตอนที่ 3 ลุ่มน้ำปิง การจัดการแบบบูรณาการ ตอนที่ 12 การจัดการน้ำอย่างยั่งยืน ตอนที่ 14 เกาะช้าง บนเส้นทางอนุรักษ์และพัฒนา
2. การควบคุมและป้องกันมลพิษ	ตอนที่ 2 วิถีชีวิตชะลอน้ำ ตอนที่ 4 กรุงเทพฯ เมือง (ปลอด) มลพิษ ตอนที่ 19 อ่าวไทย ไม่ไร้มลพิษ ตอนที่ 25 มลพิษทางเสียง ตอนที่ 38 กากอุตสาหกรรมภัยใกล้ตัว
3. การเตือนและเฝ้าระวังภัยพิบัติ	ตอนที่ 7 ฝ่าวิกฤติไข้หวัดนก ตอนที่ 10 ภัยแล้ง ตอนที่ 17 มหันตภัยโลกร้อน ตอนที่ 20 ปัญหาการกัดเซาะชายฝั่ง ตอนที่ 22 ภัยพิบัติจากดินถล่ม
4. ทางเลือกใหม่เพื่อสิ่งแวดล้อม	ตอนที่ 13 Green Product... Green Label ตอนที่ 16 ทางออกของโฟมและพลาสติก ตอนที่ 27 พลังงานทางเลือก ตอนที่ 38 เกษตรอินทรีย์ วิถีแห่งอนาคต ตอนที่ 37 ฝาง การจัดการขยะครบวงจร
5. สัตว์ป่า	ตอนที่ 15 ช้างเร่ร่อน ตอนที่ 21 อนาคตเต่าทะเล ตอนที่ 23 ตามหาพะยูน
6. การพัฒนาคน	ตอนที่ 24 นักรบสิ่งแวดล้อม ตอนที่ 39 อาสาสมัครพิทักษ์สิ่งแวดล้อม

จะเห็นได้ว่าสาระที่ส่งผ่านสื่อโทรทัศน์ในรายการ "เปิดโลกสีเขียว" ให้ความรู้ที่หลากหลายและมีเป้าหมายหลักเน้นการพัฒนาให้เกิดความรู้สึกร่วมในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ผ่านกระบวนการให้ความรู้แบบเรียบง่ายแต่เต็มไปด้วยสีสัน และท่วงทีของลีลาการบรรยาย เสียงเพลงและภาพประกอบ อย่างไรก็ตามการที่เวลาออกอากาศอยู่ในช่วงเช้าวันเสาร์ เวลา 6.00 – 6.30 น. โอกาสที่ประชาชนทั่วไปจะเข้าถึงสารได้ก็ค่อนข้างมีจำกัด

2.3.3 การให้บริการสายด่วนสิ่งแวดล้อม

การให้บริการสายด่วนสิ่งแวดล้อม ที่หมายเลข 02 278-8444 เป็นการให้ข้อมูลความรู้ข่าวสารอีกช่องทางหนึ่ง ที่ผ่านสายโทรศัพท์ในระบบอัตโนมัติพร้อมกัน 4 สาย 24 ชั่วโมง ที่มีทั้งการให้บริการข้อมูล การบันทึกข้อมูลอัตโนมัติ และการแจ้งตอบกลับ โครงสร้างของการให้บริการประกอบด้วย การกำหนดตัวเลือกด้วยการกดรหัสหมายเลขต่าง ๆ เพื่อเข้าไปสู่การนำเสนอข้อมูลที่มีทางเลือกเฉพาะเจาะจงลงไป โดยแบ่งชุดข้อมูลหลักดังนี้

เมื่อโทรติดแล้ว ระบบอัตโนมัติ จะให้เลือกรับฟังระหว่างไทยและอังกฤษ หลังจากนั้น จะมีตัวเลือก ได้แก่

กต 1 บริการของกรม ซึ่งจะมิตัวเลือกเพื่อเข้าไปสู่รายละเอียดว่าขณะนี้ กรมมีการเผยแพร่สิ่งพิมพ์ ทัศนียภาพ หรือ การฝึกอบรมอะไรบ้าง

กต 2 ข้อมูล จะมีตัวเลือกการขอบริการรับข้อมูล ได้แก่ สารสนเทศ ภูมิศาสตร์ สารสนเทศสิ่งแวดล้อมสำหรับเยาวชน งาวิจัยในหัวข้อต่าง ๆ

กต 3 กิจกรรม ประกอบด้วย วันสำคัญด้านสิ่งแวดล้อม การบริหารจัดการขยะมูลฝอย เครือข่ายสิ่งแวดล้อม การพัฒนาเมืองน่าอยู่อย่างยั่งยืน การพัฒนากลไกการป้องกันและไกล่เกลี่ยกรณีพิพาทโดยสันติวิธี

กต 4 ที่ตั้งของสำนักงาน

กต 5 หน่วยงานภายในของสำนักงานทั้งหมด และการติดต่อ

กต 6 รับข้อมูลเอกสารทางโทรสาร เป็นบริการอัตโนมัติ ที่ผู้สนใจสามารถขอรับเอกสารข้อมูลจากเครื่องโทรสารได้ โดยต้องมีการต่อสายเข้ากับโทรสาร โดยข้อมูลที่สามารถรับทางเครื่องโทรสาร ประกอบด้วย แผนที่ตั้ง ข้อมูลวิชาการ การให้บริการ และกิจกรรม

กต 7 ข้อเสนอแนะข้อร้องเรียน เป็นช่องทางในการปรับปรุงข้อมูลป้อนกลับจากประชาชน

สื่อที่ใช้ผ่านช่องทางนี้ มีลักษณะเฉพาะพิเศษกว่าสื่ออื่นๆ คือนอกจากรับข้อมูลข่าวสารโดยตรงจากบ้านได้แล้ว ยังสามารถแจ้งข้อเสนอแนะและข้อร้องเรียนกลับได้ด้วย โดยเฉพาะการกด 7 ข้อเสนอแนะและร้องเรียน โดยมีตัวเลือก 2 ทาง คือ การฝากข้อคิดเห็นและเสนอแนะ และการฝากข้อร้องเรียน ซึ่งในสถานการณ์การฝากข้อร้องเรียนนั้น จะถือเป็นประเด็นที่ต้องให้ความสำคัญในลำดับก่อน (priority list) โดยมีการเปิดเครื่องบันทึกเป็นระยะๆ ในแต่ละวัน เพื่อให้มีการตอบสนองอย่างเร่งด่วน โดยกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม จะประสานไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น มีโทรเข้ามาแจ้งว่า คลองที่ผ่านหมู่บ้านมีปลาตายจำนวนมาก เมื่อแจ้งเข้ามา กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม ก็แจ้งประสานไปยังกรมควบคุมมลพิษ และกรมประมง ให้เร่งเข้าไปตรวจสอบสภาพพื้นที่ต่อไป

2.3.4 การบริการข้อมูลสารสนเทศผ่านระบบอินเทอร์เน็ต

กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมได้พัฒนาเว็บไซต์สำหรับเป็นแหล่งข้อมูลสะดวกแก่การเข้าถึงของประชาชนทั่วไป ใน domain name ชื่อว่า www.deqp.go.th และ www.envirionnet.in.th ซึ่งเป็น เว็บไซต์สำหรับให้ข้อมูลวิชาการด้านสิ่งแวดล้อม ในเว็บไซต์ดังกล่าวมีชุดของข้อมูลความรู้กระจายอยู่สำหรับให้ click เข้าหาข้อมูลได้ ตัวอย่างเช่น

1) www.deqp.go.th เป็นเว็บไซต์หลักของกรมส่งเสริมคุณภาพ

สิ่งแวดล้อมที่เน้นการเผยแพร่ความรู้ข้อมูลข่าวสารและการดำเนินการของกรม เว็บไซต์นี้เน้นข้อมูลข่าวสารที่เป็นปัจจุบัน และเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถเข้ามาแสดงความคิดเห็นหรือซักถามได้ โดยโครงสร้างของเว็บไซต์สามารถแบ่งออกได้ดังนี้

ตัวเลือกด้านซ้ายบน ประกอบด้วย โครงการหลวงด้านสิ่งแวดล้อม แหล่งข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อม สิ่งแวดล้อมน่ารู้ เกร็ดความรู้ กฎหมายสิ่งแวดล้อม เว็บไซต์สีเขียว

ตัวเลือกตรงกลาง จะมีหัวข้อย่อยภายใต้หัวเรื่อง **วันนี้มีอะไร** ซึ่งเป็นการรายงานข่าวสารด้านสิ่งแวดล้อมที่น่าสนใจรายวัน โดยแบ่งออกเป็น จดหมายข่าว และโครงการที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการของกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมในรูปแบบต่างๆ ถัดมา จะมีหัวข้อเรื่อง **ข่าวสารสิ่งแวดล้อม** ซึ่งจะเป็นเหมือนหนังสือพิมพ์อิเล็กทรอนิกส์ เช่นเดียวกับ เว็บไซต์ ของหนังสือพิมพ์ แต่หัวข้อข่าวที่จะนำมาลงใน เว็บไซต์ นี้ จะมีเฉพาะข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมเท่านั้น

ตัวเลือกตอนล่าง จะมีข้อมูลของการยื่นขอเข้าประกวดราคา/สอบราคา ที่เปิดกว้างให้ผู้สนใจเข้าประมูลงานต่างๆ ที่กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมต้องการว่าจ้างศึกษา รวมทั้งการว่าจ้างทำสื่อต่างๆ ด้วย

นอกจากการให้ข้อมูลสาระน่ารู้ต่าง ๆ แล้ว เว็บไซต์ของกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม ยังสามารถนับจำนวนผู้ที่เข้าชมไว้เป็นสถิติได้ รวมทั้งให้มีการออกความคิดเห็นเกี่ยวกับเว็บไซต์ดังกล่าวได้ผ่านระบบ Poll มีมุขสมาชิกสามารถเข้าไปพูดคุย หรือ Chat ได้ และมีส่วนที่เป็นสมุดเยี่ยมสำหรับไว้ตั้งกระทู้ หรือออกความเห็นได้ด้วย (ดู Homepage ของเว็บไซต์ดังกล่าวในภาคผนวก ง)

สื่ออินเทอร์เน็ตของกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม จึงทำหน้าที่คล้ายกับสายด่วนสิ่งแวดล้อม คือเป็นสื่อที่มุ่งเผยแพร่ข้อมูลให้กับประชาชนทั่วไปผู้สนใจ และสามารถรับข้อมูลป้อนกลับได้ (interactive) เพื่อเป็นข้อมูลในการปรับปรุงสื่อ หรือแก้ไขการดำเนินงานในด้านต่าง ๆ ของกรม หรือรับข้อร้องเรียนเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อม

2) www.environnet.in.th เป็นเว็บไซต์ที่พัฒนาขึ้นเพื่อให้เป็นคลังข้อมูลและความรู้วิชาการทางสิ่งแวดล้อมที่ถ่ายทอดอย่างทันสมัย เว็บไซต์นี้ ได้แบ่งสัดส่วนการให้ข้อมูลออกเป็น 2 กลุ่มหลัก คือทางเข้าเว็บไซต์ระดับชาติและระดับเยาวชน ซึ่งโครงสร้างของเว็บไซต์ทั้งสองมีความแตกต่างกัน โดยในส่วนของระดับชาติจะมีข้อมูลด้านวิชาการต่างๆ ที่มีลักษณะข้อเท็จจริงและมีความเป็นวิชาการ ในขณะที่ในส่วนของระดับเยาวชนข้อมูลจะมีลักษณะเป็นการตุน นิทาน เกมส์ ที่ใ้มน่าสนใจปลูกฝังให้มีความรักสิ่งแวดล้อม นอกจากนั้น เว็บไซต์นี้ยังมีทางเลือกสำหรับเยาวชนที่พิการทางสายตาและการพูดให้สามารถรับรู้ข้อมูลข่าวสารได้ โดยต้อง download โปรแกรมพิเศษเพื่อช่วยสนับสนุนการรับสาร สำหรับสารที่สามารถหาได้จาก เว็บไซต์ นี้ ประกอบด้วย

- กลุ่มความรู้ข้อมูลเฉพาะ ประกอบด้วยข้อมูลความรู้ที่เป็นประเด็นด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีทั้งหมด 6 กลุ่ม ได้แก่ พื้นที่ชุ่มน้ำ ธนาคารชยะ ห้องสมุดข้อมูล กฎหมายสิ่งแวดล้อม การทำปุ๋ยหมัก และ GIS โดยในแต่ละหัวข้อจะสามารถเข้าไปศึกษาในรายละเอียดได้ อาทิ หัวข้อกฎหมายสิ่งแวดล้อม สามารถเข้าไปสืบค้นและ download กฎหมายสิ่งแวดล้อมได้ทุกเรื่อง

- ทางด่วนข้อมูล ได้แบ่งกลุ่มชุดข้อมูลที่สามารถสืบค้นและสามารถทำความเข้าใจได้ง่าย ประกอบด้วย ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม หน่วยงานและเครือข่าย และเทคโนโลยีเพื่อสิ่งแวดล้อม ทั้ง 4 หัวข้อจะให้รายละเอียดความรู้วิชาการที่สามารถเข้าใจง่าย ขณะเดียวกัน ก็ให้ข้อมูลในการติดต่อในส่วนหน่วยงานและเครือข่ายด้านสิ่งแวดล้อม

- ข่าวสารด้านสิ่งแวดล้อม เป็นการดึงหัวข้อข่าวที่ปรากฏในหนังสือพิมพ์ทั้งภายในประเทศและต่างประเทศมาสรุป เพื่อให้ข้อมูลข่าวสารความเคลื่อนไหวด้านสิ่งแวดล้อม โดยหัวข้อจะแบ่งออกเป็น ข่าวในประเทศและข่าวต่างประเทศ

2.3.5 การให้บริการฐานข้อมูลเชิงพื้นที่ในรูปแบบระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์

ระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ หรือ Geographic Information System หรือที่รู้จักกันดีว่า GIS เป็นการพัฒนาระบบการบันทึก การใช้ และการเรียกค้น ที่นำเทคโนโลยีด้านสารสนเทศ มาจัดการข้อมูลทางพื้นที่ หลักการที่สำคัญของระบบนี้ ก็คือ การสร้างข้อมูลเป็นชั้น และสามารถนำข้อมูลที่ต้องการแต่ละชั้น มาซ้อนทับเพื่อการวิเคราะห์ ได้โดย อันที่จริงแล้ว GIS มีความหมายที่กว้างขวางมาก เพราะข้อมูลทางพื้นที่ที่ถูกนำเข้ามาสู่ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศลักษณะนี้ ได้มาจาก การทำแผนที่ (Cartography) การแปลข้อมูลระยะไกล (Remote Sensing) การบันทึกพิกัดภูมิศาสตร์ (Global Positioning System – GPS) ธรณีฐานวิทยา (Geodesy) และยังรวมไปถึงสังคมศาสตร์แขนงต่าง ๆ ซึ่งเป็นต้นกำเนิด การผลิตฐานข้อมูลทางภูมิศาสตร์ ที่เกี่ยวข้องกับการเมือง เศรษฐกิจ สังคม อาติ ขอบเขตการปกครอง ข้อมูลประชากร การศึกษา สาธารณสุข เป็นต้น ข้อมูลเหล่านี้ จะได้รับการบันทึกไว้ใน 2 ลักษณะ ได้แก่

1) ข้อมูลเชิงพื้นที่ (Spatial data) เป็นข้อมูลที่สามารถอ้างอิงกับตำแหน่งทางภูมิศาสตร์ (Geo-referenced) ทางภาคพื้นดิน ซึ่งแตกต่างกับระบบสารสนเทศเพื่อการจัดการ (Management Information System- MIS) ที่เป็นระบบงานคอมพิวเตอร์ซึ่งผสมผสานกับการทำงานด้วยมือ เพื่อจัดทำข่าวสารข้อมูลหรือสารสนเทศสำหรับผู้บริหารในการตัดสินใจ ข้อมูล GIS เป็นข้อมูลที่ให้ภาพเชิงพื้นที่ที่สามารถช่วยประกอบการตัดสินใจในเชิงนโยบายและปฏิบัติ โดยลดขั้นตอนในการออกภาคสนามเพื่อสำรวจพื้นที่ได้อีกทางหนึ่งด้วย ข้อมูลเชิงพื้นที่สามารถแบ่งได้ออกเป็น 3 ลักษณะ

- ข้อมูลจุด (point) ซึ่งแสดงเพียงตำแหน่งที่ตั้ง เช่น จุดแสดงที่ตั้ง หมู่บ้าน โรงเรียน วัด โรงพยาบาล เป็นต้น
- ข้อมูลเส้น (line) ซึ่งสามารถวัดระยะทางจากที่หนึ่งไปยังที่หนึ่งได้ เช่น เส้นทางน้ำ ถนน เส้นชั้นความสูง แนวรอยเลื่อน เป็นต้น
- ข้อมูลพื้นที่ (polygon) เป็นข้อมูลที่มีการตีวงรอบของเส้นจนเกิดเป็นข้อมูลที่สามารถวัดขนาดพื้นที่ได้ เช่น ขอบเขตการปกครอง อ่างเก็บน้ำ ประเภทการใช้ที่ดิน พื้นที่ป่าไม้ เป็นต้น

2) ข้อมูลคุณลักษณะ (Non-spatial data) เป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะหรือเนื้อหาสาระต่างๆ ในพื้นที่นั้นๆ (Attributes) ได้แก่ ข้อมูลการถือครองที่ดิน ข้อมูลปริมาณธาตุอาหารในดิน และข้อมูลเกี่ยวกับสภาวะเศรษฐกิจและสังคม เป็นต้น

สำหรับระบบฐานข้อมูลระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ของกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมนั้น ได้จัดทำขึ้นตามหลักการแบ่งของจังหวัด โดยมีการดำเนินการจัดทำมาตั้งแต่ปี 2535 จนครบเสร็จสมบูรณ์ทั้ง 75 จังหวัดในปี 2548

ข้อมูลดังกล่าวของแต่ละจังหวัดได้รับการบันทึกไว้ในรูปของชั้นข้อมูล มาตราส่วน 1: 50000 จำนวน 10 ชั้นข้อมูล โดยแต่ละชั้น ยังได้จำแนกย่อยออกไปได้อีกดังนี้

ชั้นที่ 1 เขตการปกครอง ประกอบด้วยข้อมูลที่ตั้งหมู่บ้าน ขอบเขตเทศบาล ขอบเขตตำบล ขอบเขตอำเภอ

ชั้นที่ 2 สภาพภูมิอากาศ ประกอบด้วย ข้อมูลอุณหภูมิ และปริมาณน้ำฝน

ชั้นที่ 3 สภาพความสูง ประกอบด้วยข้อมูลเส้นชั้นความสูง (contour) พื้นที่ความสูง (elevation) ความชัน (slope) ทิศทางด้านลาด (aspect)

ชั้นที่ 4 อุทกภาค ประกอบด้วย เส้นทางน้ำ พื้นที่ลุ่มน้ำ พื้นที่แสดงชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ พื้นที่โครงการชลประทาน

ชั้นที่ 5 ธรณีภาค ประกอบด้วยลักษณะทางธรณีวิทยาและรอยเลื่อน

ชั้นที่ 6 ปฐพีภาค ประกอบด้วย ชนิดดิน

ชั้นที่ 7 สภาพป่าไม้ ประกอบด้วย พื้นที่ป่าทั้งหมด พื้นที่ป่าอนุรักษ์ และพื้นที่ป่าเศรษฐกิจ

ชั้นที่ 8 การใช้ที่ดิน

ชั้นที่ 9 แหล่งมรดก ได้แก่ อุทยานประวัติศาสตร์ วัด

ชั้นที่ 10 สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น ได้แก่ เส้นถนน ที่ตั้งสถานที่ราชการ ที่ตั้งโรงเรียน ที่ตั้งโรงพยาบาล ที่ตั้งโรงงานอุตสาหกรรม

ระบบฐานข้อมูลสารสนเทศภูมิศาสตร์เป็นสื่อที่มีลักษณะพิเศษกว่าสื่ออื่น ๆ เพราะสารที่ส่งออกมาจากสื่อนี้ เป็นข้อมูลด้านพื้นที่ ที่ต้องอาศัยความรู้ประสบการณ์ในศาสตร์ด้านภูมิศาสตร์ และวิศวกรรมศาสตร์ ในการรับรู้สารและข้อมูล GIS เพื่อสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การใช้ข้อมูลที่สำคัญแบ่งออกเป็น 2 ด้าน คือ

การซ้อนทับวิเคราะห์ข้อมูล เป็นการนำข้อมูลหลาย ๆ ชั้นมาเลือกสรรเพื่อใช้ประโยชน์ในการวิเคราะห์จากการซ้อนทับข้อมูลดังกล่าว เช่น หากต้องการเลือกที่ตั้งโรงงาน

อุตสาหกรรม ก็ต้องนำข้อมูลการใช้ที่ดิน เส้นทางถนน เส้นทางน้ำ หรือ พื้นที่โครงการชลประทาน เขตเทศบาล พื้นที่ป่าอนุรักษ์ และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง มาซ้อนทับและตัดพื้นที่ที่ไม่เหมาะสมออกไปเรื่อย ๆ จนได้พื้นที่ที่เหมาะสมที่สุดในบริเวณใดบริเวณหนึ่งหรือหลายบริเวณ และต่อมาจึงนำข้อมูลด้านอื่น ๆ มาประกอบการพิจารณาคัดเลือก เช่น ราคาที่ดินของแต่ละแปลง ระยะทางจากแหล่งวัตถุดิบ เป็นต้น

การปรับแก้ไขข้อมูลดังกล่าวให้เหมาะแก่การใช้งาน และปรับให้เป็นข้อมูลปัจจุบัน เป็นการนำผลที่ได้จากการศึกษา หรือสำรวจที่ได้มาใหม่มาปรับปรุงข้อมูลให้มีความเหมาะสมกับสภาพข้อเท็จจริงมากขึ้น เช่น การแก้ไขข้อมูลการใช้ที่ดินที่มีการเปลี่ยนแปลง ซึ่งสามารถทำได้โดยสะดวก โดยการปรับแก้เฉพาะจุดที่มีการสำรวจ หรือมีข้อมูลที่มีการเปลี่ยนแปลงรองรับ ไม่ต้องเหมือนกับการวาดแผนที่ใหม่ทั้งหมด ลักษณะประจำตัวหรือลักษณะที่มีความแปรผันในการชี้วัดปรากฏการณ์ต่างๆตามธรรมชาติ ผู้ใช้สามารถปรับแก้ไขได้โดยง่าย หากมีโปรแกรมสำเร็จรูป และมีความรู้ทางด้านเทคนิคในการใช้ข้อมูลดังกล่าว การปรับแก้ต้องมีการระบุถึงสถานที่ที่ทำการศึกษา ในช่วงระยะเวลาหนึ่งๆ ลักษณะข้อมูลเชิงเฉพาะ (Attribute) อาจมีลักษณะที่ต่อเนื่องกัน เช่น เส้นชั้นระดับความสูง (Terrain Elevation) หรือเป็นลักษณะที่ไม่ต่อเนื่อง เช่น จำนวนพลเมือง (Number of Inhabitants) และชนิดของสิ่งปกคลุมดิน (Land Cover Types) เป็นต้น ค่าความแปรผันของลักษณะข้อมูลเชิงเฉพาะนี้ จะทำการชี้วัดออกมาในรูปของตัวเลข (Numeric)

การใช้ประโยชน์จากสื่อระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ ต้องอาศัยวิชาการทางด้านเทคนิคประกอบ ด้วยเหตุนี้ การใช้สื่อของระบบข้อมูลสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ จึงค่อนข้างอยู่ในวงจำกัด ได้แก่ นักวิชาการ และผู้บริหาร ที่ต้องการใช้ข้อมูลทางพื้นที่ในการประกอบการศึกษา หรือการตัดสินใจ การให้บริการข้อมูลก็มีข้อจำกัดมากกว่า การแจกแจงหนังสือ หรือการออกประชาสัมพันธ์ทางวิทยุโทรทัศน์ ทั้งนี้ เพราะข้อมูลมีลักษณะพิเศษที่มีความเป็นเชิงพื้นที่ที่อาจมีผลต่อความมั่นคงของชาติได้

2.3.6 การฝึกอบรมโดยใช้สื่อทัศนูปกรณ์หลากหลายรูปแบบ

การฝึกอบรมเป็นกิจกรรมอีกรูปแบบหนึ่ง ที่กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม ใช้ในการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม และมีเป้าหมายค่อนข้างเจาะจงทั้งในหัวเรื่องและประเด็นที่จะอบรม รวมทั้งผู้ที่ได้รับคัดเลือกเข้ามาฝึกอบรม จากแนวคิดของการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วม เป็นช่องทางหนึ่งที่ระบบการใช้สื่อเพื่อส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม มีความหมายและได้รับความสำคัญมากยิ่งขึ้น จากการพัฒนาความรู้สึกร่วมใน

การมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของสื่อตามหลักการเดียวกับรายการทางสถานีโทรทัศน์และวิทยุจำนวนมาก ที่เปิดโอกาสให้คนโทรศัพท์เข้ามา หรือส่ง SMS ทำให้สามารถสำรวจความคิดเห็นของผู้ชมเป็นผลพลอยได้ไปในตัวอีกด้วย

หัวข้อการฝึกอบรมที่สำคัญที่ได้รับการดำเนินการได้แก่

1) การไกล่เกลี่ยกรณีพิพาทด้านสิ่งแวดล้อมโดยสันติวิธี

การอบรมดังกล่าวให้ความสำคัญแก่ผู้นำหรือข้าราชการในท้องถิ่น ได้แก่องค์การบริหารส่วนตำบล ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินการเรื่องการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม โดยสื่อที่ใช้ในการอบรมประกอบด้วยสื่อบุคคล ที่แสดงแนวคิดและสถานการณ์เจรจาไกล่เกลี่ยในเชิงสันติวิธีเป็นหลัก โดยมีวัตถุประสงค์อื่นๆ ประกอบ เช่น หนังสือคู่มือแนวทางวิถีทัศน์ เป็นต้น

2) การฝึกอบรมว่าด้วยการกำจัดขยะแบบถูกวิธีให้แก่ผู้นำชุมชน

การอบรมชุดนี้ เป็นการถ่ายทอดวิธีปฏิบัติให้กับกลุ่มผู้นำชุมชน ทั้งที่เป็นองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นและองค์การพัฒนาเอกชน โดยเน้นให้มีการฝึกอบรมการคัดแยกขยะ การนำขยะกลับมาใช้ใหม่ การไม่เผาในที่โล่ง การสร้างเตาเผาและการผลิตของใช้จากเศษวัสดุที่ทิ้งแล้วเป็นต้น ในปีหนึ่งจะมีโครงการฝึกอบรมดังกล่าวหลายครั้ง และมีการผลิตบุคคลากรที่มีความรู้ด้านการจัดการขยะแล้วกว่า 3000 คน

3) การอบรมครูและเยาวชนรักษ์สิ่งแวดล้อม

การอบรมชุดนี้ ดำเนินการในรูปแบบการออกพื้นที่ของเจ้าหน้าที่ของกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อไปตามโรงเรียนต่าง ๆ ที่ห่างไกล โดยมีการสาธิตวิธีการรักษาสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพพื้นที่ของตนเอง เช่น สำหรับเยาวชนที่อยู่ในภูมิลำเนาจังหวัดชายทะเล ก็จะมีการอบรมที่เน้นหนักไปยังเรื่องการอนุรักษ์ทะเล เยาวชนที่อยู่ในพื้นที่สูงทุรกันดารก็จะได้รับการอบรมเรื่องการอนุรักษ์ป่าไม้ การใช้ประโยชน์จากป่าไม้ในทางยั่งยืน เป็นต้น

ในการอบรมดังกล่าว กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม ใช้สื่อทัศนูปกรณ์หลากหลายรูปแบบ มีการใช้วิถีทัศน์ และแผ่นซีดีรอม ที่กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมใช้ในการอบรมภาคปฏิบัติการต่าง ๆ รวมทั้งการนำโปสเตอร์หรือหนังสือไปแจก ข้อแตกต่างที่สำคัญที่สุดของการอบรมนี้ คือมุ่งเน้นกลุ่มเป้าหมายกลุ่มย่อยที่เจาะจงได้ทั้งหัวเรื่องที่จะอบรม และจำนวนผู้เข้ารับการฝึกอบรม ซึ่งเน้นไปยังกลุ่มเป้าหมายผู้นำชุมชน อาทิ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น องค์การพัฒนาเอกชน รวมทั้ง ยังได้ให้ความสำคัญกับกลุ่มเยาวชนด้วย

ตารางที่ 4.5 ตารางสรุปความสัมพันธ์ของการใช้สื่อ เนื้อหาสาระ ผู้รับสาร และวัตถุประสงค์

สื่อ	สาร	ผู้รับสาร (กลุ่มเป้าหมาย)	วัตถุประสงค์
1. สิ่งพิมพ์	ทุกประเภท	ทุกกลุ่ม	ทุกรูปแบบ แล้วแต่ชนิดสื่อ
โปสเตอร์			
แจ้งแหว	ความรู้ทั่วไป	เยาวชน	ให้ความรู้ + สร้างจิตสำนึก
คิดก่อนซื้อ	ความรู้ทั่วไป + วิชาการ	ประชาชนทั่วไป	ให้ความรู้ + สร้างจิตสำนึก
คุณช่วยได้	ความรู้ทั่วไป + วิชาการ	ประชาชนทั่วไป	ให้ความรู้ + สร้างจิตสำนึก
ชุดทะเล	ความรู้ทั่วไป + วิชาการ	เยาวชน และประชาชน	ให้ความรู้ + สร้างจิตสำนึก
อากาศ	ความรู้ทั่วไป + วิชาการ	ประชาชนทั่วไป	ให้ความรู้ + สร้างจิตสำนึก
ความหลากหลายทางชีวภาพ	ความรู้ทั่วไป + วิชาการ	ประชาชนทั่วไป	ให้ความรู้ + สร้างจิตสำนึก
ขยะและกากของเสียอันตราย	ความรู้ทั่วไป + วิชาการ	ประชาชนทั่วไป	ให้ความรู้ + สร้างจิตสำนึก
โลกร้อน	ความรู้ทั่วไป + วิชาการ	ประชาชนทั่วไป	ให้ความรู้ + สร้างจิตสำนึก
หนังสือ			
เมื่อปลาดวง	ความรู้วิชาการ + วิจัย+วิพากษ์วิจารณ์	ประชาชนทั่วไป	ให้ความรู้ + สร้างจิตสำนึก
ความรู้สิ่งแวดล้อม	ความรู้วิชาการ	ประชาชนทั่วไป	ให้ความรู้
ความรู้สิ่งแวดล้อมสำหรับครู	ความรู้วิชาการ	วงวิชาการ (เน้นครูมัธยม)	ให้ความรู้ + สร้างจิตสำนึก
สารพิษและสารอันตราย	ความรู้วิชาการ	ประชาชนทั่วไป	ให้ความรู้

ตารางที่ 4.5 (ต่อ)

สื่อ	สาร	ผู้รับสาร (กลุ่มเป้าหมาย)	วัตถุประสงค์
การป้องกันผลกระทบสิ่งแวดล้อม จากการเกษตร	ความรู้วิชาการ + แนวทางปฏิบัติ	ประชาชนทั่วไป (เน้นชนบท)	ให้ความรู้ + เปลี่ยนแปลง พฤติกรรม
การพัฒนาเมืองยั่งยืน	ความรู้วิชาการ + แนวทางปฏิบัติ	องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	ให้ความรู้ + เปลี่ยนแปลง พฤติกรรม
หัวหมอน โดมา พเนจร จากน้ำสุฟ้า จากป่าสุนทร	ความรู้วิชาการ (แปลงออกเป็นรูปนิทาน)	เยาวชน	ให้ความรู้ + สร้างจิตสำนึก
รายงานสถานการณ์สิ่งแวดล้อม สำหรับเยาวชน	ข่าวสาร + ความรู้วิชาการ	เยาวชน	ให้ความรู้ + สร้างจิตสำนึก
จุดสารและคู่มือปฏิบัติการ			
จุดสาร ความหลากหลายชีวภาพ ทรัพยากรชายฝั่งทะเล ขยะและกากของเสียอันตราย	ความรู้วิชาการ	ประชาชนทั่วไป	ให้ความรู้ + สร้างจิตสำนึก
เคล็ดลับในการกำจัดขยะและการ คัดแยกขยะ	ความรู้วิชาการ + แนวทางปฏิบัติ	ประชาชนทั่วไป	ให้ความรู้ + เปลี่ยนแปลง พฤติกรรม
คู่มือ การลดขยะและการใช้ ประโยชน์จากของใช้แล้ว			
คู่มือ การทำปุ๋ยจากขยะย่อยได้			

ตารางที่ 4.5 (ต่อ)

สื่อ	สาร	ผู้รับสาร (กลุ่มเป้าหมาย)	วัตถุประสงค์
คู่มือการจัดการสิ่งแวดล้อมในศาลากลาง	ความรู้วิชาการ + แนวทางปฏิบัติ	ประชาชนทั่วไป	ให้ความรู้ + เปลี่ยนแปลงพฤติกรรม
คู่มือการใช้น้ำให้เกิดประโยชน์	ความรู้วิชาการ + แนวทางปฏิบัติ	ประชาชนทั่วไป	ให้ความรู้ + เปลี่ยนแปลงพฤติกรรม
คู่มือคลองสวยน้ำใส			
คู่มือเลือกซื้อสินค้าและบริการที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม	ความรู้วิชาการ + แนวทางปฏิบัติ	ประชาชนทั่วไป	ให้ความรู้ + เปลี่ยนแปลงพฤติกรรม
คู่มือกฎหมายสิ่งแวดล้อม			
คู่มือกฎหมายสิ่งแวดล้อมสำหรับประชาชน - มลพิษทางน้ำ	ความรู้ (กฎหมาย)	ประชาชนทั่วไป	ให้ความรู้
คู่มือกฎหมายสิ่งแวดล้อมสำหรับประชาชน - มลพิษอื่นและของเสียอันตราย			
คู่มือกฎหมายสิ่งแวดล้อมสำหรับประชาชน - สิทธิและหน้าที่			
พรบ. ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 เล่ม 1-2			

ตารางที่ 4.5 (ต่อ)

สื่อ	สาร	ผู้รับสาร (กลุ่มเป้าหมาย)	วัตถุประสงค์
สื่อสำเร็จรูป			
การสอนสิ่งแวดล้อมศึกษา	ความรู้ทั่วไป + ความรู้วิชาการ	ครูระดับมัธยม และเยาวชน	ให้ความรู้ + สร้างจิตสำนึก
แผ่นพับ			
กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม	ความรู้ประชาสัมพันธ์ (เกี่ยวกับองค์กร)	ประชาชนทั่วไป	ให้ความรู้
2. สื่อวิทยุโทรทัศน์			
สื่อวิทยุ			
SPOT ต่าง ๆ เช่น การเผาในที่โล่ง	ความรู้วิชาการ + แนวทางปฏิบัติ	ประชาชนทั่วไป	เปลี่ยนแปลงพฤติกรรม
สื่อโทรทัศน์			
เปิดโลกสีเขียว	ความรู้วิชาการ + งานวิจัย + แนวทางปฏิบัติ	ประชาชนทั่วไป	สร้างจิตสำนึก
สถานการณ์ข่าวสิ่งแวดล้อม	ข่าวสาร + ความรู้วิชาการ	ประชาชนทั่วไป	ให้ความรู้
สิ่งแวดล้อมเพื่อชีวิต	ข่าวสาร + ความรู้วิชาการ	ประชาชนทั่วไป	ให้ความรู้ + สร้างจิตสำนึก
พระผู้เป็นพลังของแผ่นดิน	ข่าวสาร + ความรู้วิชาการ + แนวทางปฏิบัติ	ประชาชนทั่วไป	ให้ความรู้ + สร้างจิตสำนึก
ราชินีของแผ่นดิน	ข่าวสาร + ความรู้วิชาการ	ประชาชนทั่วไป	ให้ความรู้ + สร้างจิตสำนึก
การฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจากกรณีพิภพภัย	ความรู้วิชาการ + การประชาสัมพันธ์องค์กร	ประชาชนทั่วไป	ให้ความรู้

ตารางที่ 4.5 (ต่อ)

สื่อ	สาร	ผู้รับสาร (กลุ่มเป้าหมาย)	วัตถุประสงค์
3. สายด่วนสิ่งแวดล้อม			
กค 1 บริการของกรม	ประชาสัมพันธ์องค์กร + ความรู้ทั่วไป	ประชาชนทั่วไป	ให้ความรู้
กค 2 ข้อมูล	ความรู้วิชาการ + งานวิจัย	ประชาชนทั่วไป	ให้ความรู้
กค 3 กิจกรรม	ความรู้ทั่วไป (กิจกรรม) + แนวทางปฏิบัติ	ประชาชนทั่วไป	ให้ความรู้
กค 4 ที่ตั้งของสำนักงาน	แผนที่	ประชาชนทั่วไป	ให้ความรู้
กค 5 หน่วยงานภายในสำนักงาน	ประชาสัมพันธ์องค์กร	ประชาชนทั่วไป	ให้ความรู้
กค 6 รับข้อมูลเอกสารทาง	ความรู้ทั่วไป + วิชาการ	ประชาชนทั่วไป	ให้ความรู้
โทรสาร			
กค 7 ข้อเสนอแนะและร้องเรียน	← ← ← ความคิดเห็น และเรื่องร้องเรียน	ประชาชนทั่วไป	รับฟังความคิดเห็น และเรื่องราวร้องเรียน
4. ระบบอินเทอร์เนต			
www.deqp.go.th			
กลุ่มแหล่งข้อมูลสิ่งแวดล้อม	ความรู้ทั่วไป	ประชาชน(ที่เข้าถึงคอมพิวเตอร์)	ให้ความรู้
กลุ่มวันขึ้นมีอะไร	ความรู้ทั่วไป (ข่าวเด่น)	ประชาชน(ที่เข้าถึงคอมพิวเตอร์)	ให้ความรู้
กลุ่มข่าวสารสิ่งแวดล้อม	ความรู้ทั่วไป (ข่าวรายวัน)	ประชาชน (ที่เข้าถึงคอมพิวเตอร์)	ให้ความรู้
กลุ่มข่าวประกวดราคา/สอบ	ความรู้ทั่วไป (ข่าวเชิงธุรกิจการจัดจ้าง)	ประชาชน (ที่เข้าถึงคอมพิวเตอร์)	ให้ความรู้
ราคา			

ตารางที่ 4.5 (ต่อ)

สื่อ	สาร	ผู้รับสาร (กลุ่มเป้าหมาย)	วัตถุประสงค์
สมุดเยี่ยมและให้คำแนะนำ	← ← ← ← ความคิดเห็น และกระตือ	ประชาชน(ที่เข้าถึงคอมพิวเตอร์)	รับฟังความคิดเห็น
สำรวจความคิดเห็น	← ← ← ← ความคิดเห็น แบบ Poll	ประชาชน(ที่เข้าถึงคอมพิวเตอร์)	รับฟังความคิดเห็นที่มีต่อสื่อ
www.environment.in.th			
กลุ่มความรู้วิชาการ	ความรู้เฉพาะด้าน(ศาสตร์ด้านสิ่งแวดล้อม)	ประชาชน(ที่เข้าถึงคอมพิวเตอร์)	ให้ความรู้
กลุ่มทางด่วนข้อมูล	ความรู้ทั่วไป (ข้อมูลสารัตถะพื้นฐาน)	ประชาชน(ที่เข้าถึงคอมพิวเตอร์)	ให้ความรู้
กลุ่มข่าวสาร	ความรู้ทั่วไป (ข่าวรายวัน)	ประชาชน (ที่เข้าถึงคอมพิวเตอร์)	ให้ความรู้
5. ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์			
ฐานข้อมูลระดับจังหวัด 75 จังหวัด	แผนที่ (จำแนกออกเป็นชั้นต่าง ๆ 10 ชั้น) 1) เขตการปกครอง 2) สภาพภูมิอากาศ 3) สภาพความสูง 4) อุณหภูมิ 5) ธรณีภาค 6) ปศุชีพภาค 7) สภาพป่าไม้ 8) การใช้ที่ดิน 9) แหล่งมรดก และ 10) สิ่งที่มีมนุษย์ สร้างขึ้น	ภาคราชการ และวงวิชาการ	ให้ความรู้

ตารางที่ 4.5 (ต่อ)

สื่อ	สาร	ผู้รับสาร (กลุ่มเป้าหมาย)	วัตถุประสงค์
6. การอบรมและการใช้สื่อ			
ทัศนูปกรณ์หลากหลายแบบ			
หลักสูตร การไต่ถามเกี่ยวกับพิพาท	แนวทางปฏิบัติ	ภาคราชการ องค์การพัฒนาเอกชน องค์การปกครองท้องถิ่น	ให้ความรู้ สร้างจิตสำนึก เปลี่ยนแปลงพฤติกรรม
หลักสูตร การกำจัดการละเมิดสิทธิ	ความรู้วิชาการ + แนวทางปฏิบัติ	องค์การพัฒนาเอกชน องค์การปกครองท้องถิ่น	ให้ความรู้ สร้างจิตสำนึก เปลี่ยนแปลงพฤติกรรม
หลักสูตร ครูและเยาวชน รักษาสันติภาพ	ความรู้วิชาการ + แนวทางปฏิบัติ	ภาคราชการ (ครู) และเยาวชน	ให้ความรู้ สร้างจิตสำนึก เปลี่ยนแปลงพฤติกรรม

จากตารางที่ 4.5 จะเห็นได้ว่า การใช้สื่อของกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมมีความหลากหลาย ทั้งในการเลือกสรรประเภทของสื่อ และเนื้อหาสาระที่นำมาเสนอ ที่มีการวางแผนไว้ล่วงหน้าว่าจะมุ่งไปยังกลุ่มเป้าหมายใด และคาดผลของการใช้สื่อในลักษณะใด เมื่อวิเคราะห์เนื้อหา สาระ ความหมาย ตลอดจนช่องทางการใช้สื่อ และผู้รับสาร จะเห็นว่าการใช้สื่อของกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม ยังมีการหวังผลที่แตกต่างกันด้วย ทั้งนี้ หากนำกรอบแนวคิดทฤษฎีด้านการรับรู้และทัศนคติ จะเห็นชัดเจนว่า การใช้สื่อของกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม สามารถแบ่งวัตถุประสงค์ของการรับรู้ ออกได้เป็น 3 ประการ ได้แก่

การให้ความรู้ เป็นกระบวนการให้ข้อเท็จจริง ข่าวสาร สารที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมต่างๆ แนวทางการดำเนินการให้ความรู้ของกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมได้รับการถ่ายทอดผ่านหนังสือ บทความ เว็บไซต์ ไปจนถึงฐานข้อมูลเชิงเลขของระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ ที่มีการถ่ายทอดในภาษาและเนื้อหาทางวิชาการ ในขณะที่มักไม่นำองค์ประกอบอื่นร่วมในการส่งสาร

การปลูกฝังจิตสำนึก เป็นกระบวนการที่ต้องการเข้าถึงความรู้สึกของผู้รับสาร และให้ผู้รับสารมีความเชื่อและความรู้สึกไปในทางเดียวกับที่ผู้ส่งสารคือกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมต้องการ การปลูกฝังจิตสำนึกต้องอาศัยการใช้สื่อเพื่อให้ความรู้เช่นเดียวกัน แต่การปลูกฝังจิตสำนึก ต้องอาศัยองค์ประกอบการใช้สื่อ และการส่งสารที่มีความสลับซับซ้อนมากขึ้น เพื่อให้ผู้รับสารเกิดความรู้สึกไม่เพียงเข้าใจ แต่ยังมีอารมณ์ร่วมไปกับสารที่รับด้วย ดังนั้น กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม จึงต้องใช้องค์ประกอบการใช้สื่อ ที่มีความลึกซึ้งกินใจ อาทิ การใช้โปสเตอร์ที่มีรูปภาพประทับใจ สีสันสวยงาม เนื้อความในบทความหรือหนังสือที่มีการใช้ภาษาไม่เป็นทางการ และเร้าอารมณ์ ไปตลอดจน ภาพยนตร์ ที่มีทั้งเสียงและภาพ ที่นอกจากจะให้เนื้อหาที่ได้รับสาระแล้ว ยังมีเสียงบรรยายประกอบที่นุ่มลึก หรือน่าสะพรึงสลดคล้องกับบรรยากาศ และสอดประสานไปด้วยเสียงเพลงและอื่น ๆ ประกอบที่ก่อให้เกิดอารมณ์ร่วม ในลักษณะต่าง ๆ การเสนอบทความในหนังสือ “เมื่อปลาจะกินดาว” และ ในรายการโทรทัศน์ “เปิดโลกสีเขียว” เป็นงานที่กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมสรรสร้างขึ้น เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างดี

การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เป็นเป้าหมายขั้นสูงสุดของการใช้สื่อ โดยเฉพาะสำหรับการส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมแล้ว การใช้สื่อเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เป็นสิ่งที่ต้องใช้ทั้งองค์ความรู้ การชักจูงให้เกิดความรู้สึกร่วม และที่สำคัญ ต้องมีการบอกวิธี ที่ผู้รับสาร สามารถนำไปปฏิบัติ โดยไม่ลำบาก หรือขัดต่อความรู้สึก เป้าหมายที่จะให้ผู้รับสารเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้ดีที่สุด ก็คือการนำเข้ามาฝึกอบรม เพื่อให้เกิดการรับรู้ที่ผ่านการฝึกกระทำ และการปฏิบัติ โดยมีผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้สาธิต และดำเนินการปลูกฝังองค์ความรู้และ

สร้างจิตสำนึกไปพร้อมกันด้วย ดังนั้น เป้าหมายที่ต้องการก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เป็นแนวทางที่ต้องอาศัยกระบวนการที่ยาวนานกว่า โดยเฉพาะขั้นตอนของการปฏิบัติ นอกจาก การใช้วิธีฝึกอบรมแล้ว แนวทางที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ก็คือ การผลิตคู่มือ เพื่อให้ เป็นแนวทางในการนำไปปฏิบัติ อย่างไรก็ตาม ก่อนที่คู่มือปฏิบัติจะได้รับการยอมรับ การให้ความรู้ และปลูกฝังจิตสำนึก ยังคงเป็นกระบวนการสำคัญที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ตัวอย่าง ของการใช้สื่อเพื่อมีเป้าหมายไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่สำคัญจึงประกอบด้วย การ ฝึกอบรมของสำนักงานวิจัยและฝึกอบรมด้านสิ่งแวดล้อม และคู่มือที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ ที่กองส่งเสริมและเผยแพร่ของกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมได้ พยายามถ่ายทอดผ่านสื่อ

นอกจากเป้าหมายทั้งสามดังกล่าว ที่กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมเป็น แนวทางในการดำเนินนโยบายด้านการใช้สื่อแล้ว กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม ยังได้พัฒนา ช่องทางในการใช้สื่อ เพื่อนำข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และข้อร้องเรียนต่างๆ ที่ประชาชนภายนอก ติดต่อสื่อสารเข้ามา ให้สามารถแก้ไขปัญหาในการดำเนินงานได้ดีขึ้น หรือเป็นการประสานงาน เพื่อแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมร่วมกับหน่วยงานอื่นๆ

3. แนวทางในการพัฒนาวิธีการใช้สื่อเพื่อส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม

จากการศึกษานโยบายและแนวทางการใช้สื่อของกรมส่งเสริมคุณภาพ สิ่งแวดล้อม ตลอดจนความสัมพันธ์ขององค์ประกอบการสื่อสาร พบว่าการดำเนินงานของกรม ส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมก็ยังมีข้อจำกัดในหลายด้าน ที่ยังต้องมีการปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้การ ดำเนินงานในการใช้สื่อของกรมมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ดังนั้น การศึกษาเพื่อหาข้อเสนอแนะใน ที่นี้ จึงใช้วิธีการวิเคราะห์จุดแข็งและจุดอ่อนขององค์กร (SWOT ANALYSIS) เป็นจุดเริ่มต้นของ การนำการบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ (Result Based Management) มาเป็นกรอบหลักในการทำ ให้ระบบการดำเนินงานสามารถปรับปรุงเพื่อสร้างความพึงพอใจให้แก่ประชาชนผู้รับบริการ และ เพื่อความอยู่รอดของประเทศไทย และสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3.1 SWOT Analysis

หากประเมินผลการดำเนินการด้วย SWOT ANALYSIS แล้ว พบว่า กรม ส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม มีจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และภัยคุกคามแยกออกได้เป็นประเด็น ดังต่อไปนี้

3.1.1 จุดแข็ง ประกอบด้วย

1) การพัฒนาด้านเทคโนโลยีและข้อมูลข่าวสาร

การพัฒนาเทคโนโลยีการใช้สื่อและเทคโนโลยีในการจัดทำฐานข้อมูลเพื่อการบริหารจัดการที่มีความหลากหลายมากขึ้น อาทิ ฐานข้อมูลภูมิสารสนเทศทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเชิงพื้นที่ระดับจังหวัด การพัฒนาระบบเครือข่ายโทรศัพท์ที่สามารถให้ทางเลือกในการรับฟังข่าวสารและฝากข้อความก่อให้เกิดความคล่องตัวในการให้และการรับข้อมูลความคิดเห็นป้อนกลับ และข้อมูลร้องเรียนจากประชาชนได้เป็นอย่างดี นอกจากนั้น ยังรวมถึงการพัฒนาเว็บไซต์สำหรับเป็นแหล่งข้อมูลสะดวกแก่การเข้าถึงของประชาชนทั่วไป ที่นอกจากจะให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชนแล้ว ยังสามารถประเมินกระแสสังคมด้านสิ่งแวดล้อม การสำรวจทัศนคติ และการเป็นสื่อกลางให้กับประชาชนด้วย

2) กระแสของสังคมในยุคปัจจุบัน

การตื่นตัวและความสนใจมีส่วนร่วมของประชาชนในยุคโลกาภิวัตน์ทำให้ประชาชนจำนวนมากให้ความสนใจและให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน กระแสการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมก่อรูปขึ้นในรูปแบบของวาทกรรมต่างๆ ที่เกิดการต่อสู้ทางแนวความคิดของสังคม ที่มีแนวโน้มไปยังการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมากขึ้น และการดำเนินกิจกรรมขององค์กรพัฒนาเอกชนด้านสิ่งแวดล้อม ได้ทำใหบทบาทของกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมทวีความสำคัญมากขึ้นในปัจจุบัน โดยเฉพาะในการผลิตสื่อสารสนเทศ การให้บริการสาระน่ารู้ด้านสิ่งแวดล้อม และการทำงานร่วมกับประชาชนในการส่งเสริมและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

3) การสนับสนุนจากนโยบายสาธารณะของรัฐบาล

การที่รัฐบาลได้ให้ความสำคัญกับการกำหนดนโยบายสาธารณะและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากการจัดตั้งกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ขึ้นใน ปี 2545 และการสนับสนุนในด้านงบประมาณในการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมต่างๆ อาทิ โครงการปลูกป่า โครงการลดมลพิษ โครงการที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในด้านสิ่งแวดล้อม ทำให้กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมได้รับการสนับสนุนและความร่วมมือจากหน่วยงานหลายส่วนที่มีการปรับปรุงโครงสร้างการบริหารให้มาอยู่ในกระทรวงเดียวกัน และทำให้การประสานงานระหว่างองค์กรที่ดูแลด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สามารถทำงานร่วมกันอย่างมีบูรณาการมากขึ้น อาทิ กรมควบคุมมลพิษประสานงานและให้ความร่วมมือในด้านการจัดการแก้ไขปัญหามลพิษ

กรมทรัพยากรน้ำประสาณงานและให้ความร่วมมือในด้านการจัดการทรัพยากรน้ำ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช และกรมป่าไม้ประสาณงานและให้ความร่วมมือในเรื่องการสงวนอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและพื้นที่ป่าไม้ในประเทศ เป็นต้น

3.1.2 จุดอ่อน ประกอบด้วย

1) ด้านบุคลากร

แม้ว่ารัฐบาลจะให้ความสำคัญต่อการส่งเสริมและรักษา คุณภาพสิ่งแวดล้อม แต่อย่างไรก็ตาม นโยบายบริหารระบบราชการแบบใหม่ ก่อให้เกิดข้อจำกัดในการบริหารราชการ โดยเฉพาะการจำกัดอัตรากำลังและปริมาณงานที่เพิ่มมากขึ้น เพื่อให้สอดคล้องกับเป้าประสงค์และตัวชี้วัดต่างๆ ที่องค์กรได้ถูกกำหนดไว้ จึงทำให้คนรุ่นใหม่รับเข้ามาทำงาน ใหม่มีโอกาสดำรงตำแหน่งข้าราชการได้ยากขึ้น ในขณะที่เดียวกันก็มีปริมาณงานรับผิดชอบต่อคนมากขึ้น ในขณะที่คำตอบแทนยังอยู่ในขั้นต่ำเมื่อเปรียบเทียบกับการทำงานในภาคเอกชน ดังนั้น บุคลากรรุ่นใหม่จำนวนมากเมื่อได้มีประสบการณ์ในการทำงานในระดับหนึ่งแล้ว ก็มีแนวโน้มลาออกเพื่อปฏิบัติในระบบบริษัทที่ปรึกษาและผลิตสื่อด้านสิ่งแวดล้อม ด้วยเหตุนี้ กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมจึงประสบปัญหาสำคัญในด้านการขาดแคลนบุคลากรผู้เชี่ยวชาญ ไม่ว่าจะเป็นในการพัฒนาระบบฐานข้อมูลข่าวสารหรือการผลิตสื่อ นอกจากนั้น แม้ว่าการรับบุคลากรใหม่ทำได้ค่อนข้างรวดเร็ว แต่เจ้าหน้าที่ผู้เชี่ยวชาญต้องใช้เวลาในการอบรมฝึกฝนเจ้าหน้าที่รุ่นใหม่ และทำให้เป็นการเพิ่มภารกิจ

2) ด้านการการเงินและผลตอบแทน

หากเปรียบเทียบกับบริษัทเอกชนแล้ว อัตราค่าตอบแทนที่เจ้าหน้าที่ในระบบราชการได้รับจากการปฏิบัติงานยังอยู่ในเกณฑ์ที่ต่ำโดยเปรียบเทียบ ในขณะที่บรรยากาศการทำงานในปัจจุบันมีการความท้าทายและมีการแข่งขันสูง ในขณะที่ผู้ได้รับการสนับสนุนให้ได้ขึ้นพิเศษและเลื่อนตำแหน่งมีอัตราที่จำกัด เจ้าหน้าที่จำนวนมากจึงขาดขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงาน นอกจากนั้น เนื่องจากกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม เป็นหน่วยงานที่ทำหน้าที่ให้บริการกับประชาชนโดยไม่มุ่งหวังผลกำไร จึงทำให้การบริหารงบประมาณจำกัดอยู่ในส่วนที่ได้รับการจัดสรรจากรัฐบาล และมักมีไม่มีเงินสำรองจ่ายในการลงทุนในบางช่วง อาทิ การขาดงบประมาณในการว่าจ้างเผยแพร่สาระผ่านสื่อทำให้การผลิตสาระบางครั้งขาดความต่อเนื่อง หรือขาดแคลนวัสดุที่จะเผยแพร่และให้บริการได้ เพราะต้องรอการจัดสรรงบงวดใหม่

3) ที่ตั้งขององค์กร

เนื่องจากภารกิจจำนวนหนึ่งของกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม ต้องการสื่อสารโดยตรงไปยังระดับท้องถิ่น แต่เจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่ปฏิบัติงานอยู่ที่ส่วนกลาง จึงทำ

ให้เจ้าหน้าที่จำนวนมากขาดประสบการณ์จริงในพื้นที่ และไม่เข้าใจวิธีการใช้สื่อในการทำงาน ภาคปฏิบัติหรือภาคสนาม นอกจากนั้น ท่าเลที่ตั้งของกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นกระทรวงที่มีอาคารที่ตั้งกระจัดกระจาย เพราะเป็นหน่วยงานระดับกระทรวงหน่วยงานใหม่ ที่มีการรวมรวมกรมจากกระทรวงเก่าหลาย กระทรวง จึงทำให้การประสานงานโดยตรงภายในกระทรวงทำได้ลำบากกว่า เมื่อเปรียบเทียบกับ กระทรวงที่มีหมู่อาคารตั้งอยู่ในที่เดียวกัน (building comple) เช่น กระทรวงการคลัง กระทรวงการต่างประเทศ กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงสาธารณสุข เป็นต้น นอกจากนั้น สำหรับกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม อาคารที่ทำการกลับอยู่ลึกไปภายในซอย ทำให้การเข้าถึงของประชาชน โดยตรงทำได้ยาก

3.1.3 โอกาสสำหรับการดำเนินงาน

กระแสการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้ทำให้บทบาทของกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมมีค่อนข้างมากในปัจจุบัน โดยเฉพาะในการว่าจ้างผลิตสื่อสารสนเทศ การให้บริการสาระน่ารู้ด้านสิ่งแวดล้อม และการทำงานร่วมกับประชาชนในการส่งเสริมและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รัฐบาลมีนโยบายชัดเจนมากขึ้นเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทำให้กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม เป็นหน่วยงานหนึ่งที่ได้รับความสนใจจากการบริหารราชการแผ่นดิน และได้รับโอกาสให้ทำงานระดับชาติ ในแง่มุมด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหลายรายการ การที่รัฐพยายามปรับปรุงนโยบายด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม อาทิ ออกพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม และแผนงานโครงการต่างๆ จำนวนมาก ทำให้การทำงานของกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมมีกฎหมายคุ้มครองและมีโครงการรองรับมากขึ้น

3.1.4 ภัยคุกคาม

การดำเนินงานเพื่อส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมในหลายๆ ด้าน มักมีการกระทบกระทั่งกับกลุ่มผลประโยชน์ ดังนั้นการดำเนินการในบางครั้ง ที่ต้องมีการรณรงค์ส่งเสริมหรือลงพื้นที่ อาจมีความขัดแย้งกับกลุ่มผลประโยชน์หรือประชาชนในพื้นที่ ที่มีการดำเนินการประกอบอาชีพที่ขัดกับการส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดี ทำให้เกิดปัญหา เช่น เจ้าหน้าที่ถูกทำร้าย หรือไม่สามารถเข้าพื้นที่ได้ ตัวอย่างเช่น เมื่อครั้งที่มีความพยายามเวนคืนที่ดินบริเวณตำบลบางกระเจ้า จังหวัดสมุทรปราการ เพื่อจัดทำเป็นสวนกลางมหานคร มีเจ้าหน้าที่จำนวนหนึ่ง ที่ออกไปทำความเข้าใจกับประชาชนถูกทำร้ายและจับได้ เพราะชาวบ้านเหล่านั้นไม่ต้องการขายที่ดินให้รัฐ และเห็นว่าเจ้าหน้าที่ของกรมเป็นภัยคุกคาม ในขณะเดียวกัน สถานการณ์การทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และปัญหาผลกระทบที่เกิดจากการ

เปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อม อาทิ ปัญหาโลกร้อนและการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ ทำให้ภารกิจของกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมยังคงต้องมีการต่อสู้กับภัยคุกคามภายนอกอีกมาก และในความเป็นสถานการณ์การทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ก็ยังคงมีอยู่ตลอดเวลา ในพื้นที่ต่าง ๆ ของประเทศ ทั้งนี้ เนื่องจากความต้องการพัฒนาเศรษฐกิจ การเพิ่มจำนวนของประชากร และการขาดแคลนที่ดินทำกินและการเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติ

3.2 แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานด้านการใช้สื่อของกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม

จากการวิเคราะห์จุดแข็งและจุดอ่อน เห็นได้ว่าการดำเนินของกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมมีทั้งปัจจัยที่ทำให้ประสบความสำเร็จและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงาน ดังนั้น แนวทางการพัฒนาการใช้สื่อของกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม จึงเกี่ยวข้องกับปัจจัย 4 ด้าน ดังต่อไปนี้

3.2.1 ปัจจัยด้านเทคโนโลยี

โดยภาพรวมของผลงานที่ผ่านมา ความสำเร็จของกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมในการทำงาน และเป็นที่ยอมรับของรัฐบาลและคนในสังคม สืบเนื่องมาจากความเจริญในด้านเทคโนโลยี ไม่ว่าจะเป็นด้านสารสนเทศเพื่อการจัดการ ด้านสารสนเทศภูมิศาสตร์ จึงทำให้กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาการให้บริการแก่ประชาชนได้เป็นอย่างดี ดังนั้นแนวทางในการใช้สื่อของกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมจึงควรได้รับการปรับปรุงให้ดีขึ้น ดังนี้

- 1) การลงทุนในเทคโนโลยีการสื่อสารใหม่ๆ ที่ช่วยให้การเผยแพร่สารสนเทศเพื่อส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมสามารถขยายวงได้มากขึ้น โดยเฉพาะการขยายการใช้เทคโนโลยีการสื่อสารเพื่อส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมไปยังชนบท
- 2) การปรับปรุงข้อมูลข่าวสารให้เป็นปัจจุบันและทันต่อเหตุการณ์ที่มีความเปลี่ยนแปลงรวดเร็ว เพื่อประกอบการกำหนดนโยบายของผู้บริหาร เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายรู้เท่าทันสถานการณ์จริงในด้านสิ่งแวดล้อม
- 3) การพัฒนาเชื่อมโยงเครือข่ายข่าวสารไปยังองค์กรอื่นๆ ทั้งที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจและสังคม เพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงสื่อได้สะดวกยิ่งขึ้น แม้ว่าจะอยู่ในที่อื่น

3.2.2 ปัจจัยด้านบุคคลากร

จากการสัมภาษณ์หัวหน้าส่วนราชการ พบว่าแม้ว่ากรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมเป็นหน่วยงานที่ประสบความสำเร็จในการใช้สื่อระดับหนึ่ง แต่ปัญหาสำคัญของการใช้สื่อก็คือขวัญและกำลังใจของเจ้าหน้าที่ที่มีส่วนอย่างยิ่งต่อประสิทธิภาพและความต่อเนื่องในการดำเนินงานด้านการใช้สื่อ โดยเฉพาะอัตราค่าจ้างของข้าราชการเจ้าหน้าที่อยู่ในอัตราที่ต่ำ เมื่อเทียบกับภารกิจที่ได้รับมอบหมาย หรือเทียบกับงานของบริษัทธุรกิจเอกชน ดังนั้น แนวทางที่จะให้เจ้าหน้าที่ของกรมสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงต้องมีการดำเนินการที่เหมาะสม ดังนี้

- 1) พัฒนาสิ่งจูงใจให้แก่เจ้าหน้าที่ เช่นโอกาสในการฝึกอบรมเพิ่มพูนความรู้ การศึกษาต่อ การจัดสรรทุนการ และให้โอกาสเจ้าหน้าที่ในการมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายว่าด้วยการบริหารขององค์กร
- 2) การพิจารณาเลื่อนตำแหน่งให้เจ้าหน้าที่ต้องใช้เกณฑ์ที่เหมาะสมที่วัดจากวิชาความรู้และความชำนาญ มากกว่าความสนิทสนมส่วนตัว เพื่อให้เจ้าหน้าที่ที่มีศักยภาพสามารถทุ่มเทการทำงานให้กับหน่วยงาน

3.2.3 ปัจจัยด้านงบประมาณ

จากการสัมภาษณ์หัวหน้าส่วนราชการของกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม พบว่างบประมาณที่ได้รับการสนับสนุนภาครัฐในบางครั้งมีไม่เพียงพอกับการพัฒนางานด้านการสื่อสารของกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม อาทิ การจัดทำรายการโทรทัศน์ การผลิตสิ่งพิมพ์ ดังนั้น แนวทางแก้ไขที่สำคัญในด้านงบประมาณที่สามารถเสนอแนะได้ ได้แก่

- 1) การสนับสนุนและเอื้อประโยชน์การทำงานระหว่างหน่วยงานราชการด้วยกัน เพื่อลดต้นทุนร่วมในการพัฒนางานด้านการส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม อาทิ การสร้างเครือข่ายให้ในการสื่อสารให้มากขึ้น เพื่อให้องค์กรเหล่านั้นทำหน้าที่เป็นสื่อส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม
- 2) การผลักดันให้เกิดกระแสการตื่นตัวของสังคมในด้านอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มากยิ่งขึ้น เพราะกระแสสังคมมีส่วนช่วยผลักดันการพิจารณาจัดสรรงบประมาณ อย่างไรก็ตาม แนวทางที่กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมต้องยึดถือก็คือ การใช้งบประมาณอย่างประหยัด แต่สมประโยชน์สูงสุด

3.2.4 ปัจจัยด้านรูปแบบสื่อและเนื้อหาสาร

แม้ว่าปัจจัยในด้านดังกล่าวจะไม่ได้รับการวิพากษ์จากผู้ให้สัมภาษณ์ทุกคน แต่ประเด็นนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเผยแพร่สารด้านการส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น การพัฒนารูปแบบการสื่อสารที่สำคัญ ประกอบด้วย

1) การพัฒนารูปลักษณ์ให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย และสะดวกในการบริโภค เช่น การใช้สื่อสำหรับเยาวชน ต้องไม่เน้นสาระที่เป็นวิชาการมากเกินไป มีภาพการ์ตูนที่ชวนให้อ่านและติดตาม ในขณะที่สารที่ต้องการให้ผู้รับสารเป็นเนื้อหาวิชาการหรือราชการ ก็ควรให้สาระความรู้ครบถ้วน

2) การปรับปรุงสารให้เป็นระบบ ทันสมัยและเป็นปัจจุบันเสมอ เป็นประเด็นที่มีความจำเป็น เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายหันมาให้ความสนใจในการรับรู้ข่าวสารที่ทันโลก ทันเหตุการณ์ของกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมมากขึ้น

3) จัดลำดับความสำคัญและจัดประเภทในการใช้สื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์และกลุ่มเป้าหมาย ไม่ควรลงทุนสร้างสื่อโทรทัศน์เพื่อเผยแพร่ในช่วงเวลาที่กลุ่มเป้าหมายไม่ได้ให้ความสนใจเท่าที่ควร เช่น ตอนเช้ามีด นอกจากนั้น การรณรงค์เชิงรุกในพื้นที่ต่างๆ ก็ควรมีการศึกษาจัดลำดับความสำคัญ ประเภทสื่อที่จะใช้ต่อกลุ่มเป้าหมายในแต่ละพื้นที่ให้เหมาะสมเป็นกรณีไป

จากประเด็นที่ได้กล่าวมาทั้งหมด จะเห็นว่า กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมเป็นองค์กรของรัฐที่มีทั้งความสำเร็จและอุปสรรคในการดำเนินงาน โดยเฉพาะในด้านการใช้สื่อเพื่อส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม และการวิเคราะห์ก็สะท้อนให้เห็นว่าปัจจัยที่เกี่ยวข้องจำนวนมาก ไม่ได้มาจากแนวทางและรูปแบบการใช้สื่อ หากแต่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์แวดล้อม กระแสสังคมที่อยู่ภายนอกองค์กร และความก้าวหน้าของเทคโนโลยีโลกาภิวัตน์ ที่ช่วยส่งเสริมให้บทบาทของกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมมีความสำคัญมากขึ้น ในขณะที่อุปสรรคภายใน ทั้งด้านงบประมาณและข้อจำกัดในด้านบุคลากร มีส่วนให้การดำเนินงานของกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมไม่ราบรื่นเท่าที่ควร และควรมีการปรับปรุงตามแนวทางที่ได้เสนอแนะไว้ในที่นี้